KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

Drie-en-vijftigste jaargang. 1 Februari 1896.
N°. 4 en 5.

CAECILIA.

ALGEMEEN MUZIKAAL TIJDSCHRIFT VAN NEDERLAND.

De uitgave geschiedt op den 1sten en 15den van iedere maand bij MARTINUS NIJHOFF te 's-Gravenhage, aan wien men alle stukken, de redactie en de uitgave betreffende, gelieve te adresseeren. Prijs *f* 1.50, fr. p. p. *f* 1.65 per kwartaal. Men abonneert zich voor den geheelen jaargang. Advertentiën worden berekend tegen 12½ cent per regel, groote letters naar plaatsruimte.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Staatsblad No. 124.

Inhoud: Parisiana, door J. L. de Casembroot. — Brief uit België, door dr. P. — *Binnenlandsche berichten.* — *Kroniek.* 's-Gravenhage (Liederavond-Spoel; 4-de Diligentia-concert). — Amsterdam (Concert-Safonoff; Tannhäuser; Kamermuziek; Concertgebouw; Weldadigheids-concert; Wagner-vereeniging). — Rotterdam (Concerten van Eruditio, pastoor Havekes en Toonkunst [Faust]).—Utrecht(Mannenzangvereeniging; 2-de Stads-concert).— Schiedam (Mannenkoor Orpheus; Symphonie-vereeniging). — Groningen (nieuwe Muziek-vereeniging). — Arnhem (La Rédemption; 3-de Caecilia-concert.). — Nijmegen (Abonnements-concert). — *Buitenlandsch nieuws.* — *Programma's.* — *Correspondentie.* — *Advertentiën.*

PARISIANA.

Ik heb ze sedert niet weêr gelezen, die meesterlijke „Récits des temps mérovingiens" van Augustin Thierry, en toch herinner ik mij alsof het gisteren was, hoe jaren geleden menig moment daarin mij in de ziel trof en ik die verhalen voor eene goudmijn hield, waaruit een dramaturg maar naar hartelust behoefde te putten om een pakkend stuk of eene belangwekkende opera te schrijven. Intusschen wist ik toen van muziek nog minder dan nu en bepaalde zich mijne theoretische kennis daarvan tot eene voorstelling van den *diabolus in musica*, die te juister werd naar gelang zij zich steeds meer belichaamde in mijn muziekmeester, wiens lessen alleronaangenaamst plaats hadden gedurende den tijd, waarin mijne makkers — het was op kostschool — den speeltuin bestormden. Veel meer was er wel niet noodig om mij *ab ovo* (niet te letterlijk op te vatten!) met de theorie der muziek op gespannen voet te zetten en ik bedoel geen eigen lof, wanneer ik erken in die verhouding zeer consequent gebleven te zijn. Alleen ten opzichte van de leermeesters veranderde ik; niet den overmatigen kwart waren ze in mijn oog meer gelijk, maar wel zoovelen engelen van geduld. Indien ik dus het boek van Augustin Thierry nimmer heb kunnen vergeten, zoo draagt zeker niet een vroegtijdige muzikale scheppingsdrang daarvan de schuld. En toch was het alleen door de mooie opera's, die ik er in zag sluimeren, dat ik het niet vergat. Het raadsel is niet moeilijk op te lossen. De dramatische stof ligt in het genoemde werk zoo aan de oppervlakte, dat, wiens handen daartoe niet verkeerd staan, ze maar voor 't grijpen heeft.

Louis Gallet, de tekstdichter, en Ernest Guiraud, de halve componist van *Frédégonde*, hier 15 December jl. voor het eerst vertoond, moeten dat ook ingezien hebben, doch of hunne handen goed stonden is eene andere quaestie. Ik ben geneigd dit te betwijfelen, omdat zij, wat mij betreft, uit mijne goudmijn eene zeldzaam vervelende opera voor den dag haalden. En zij niet alleen. Ik noemde Guiraud daareven immers den halven componist. Eigenlijk is dit nog te veel. De eerste acte slechts is van hem; de vier overigen zijn van Saint-Saëns, die het werk van zijn overleden vriend voltooide. Het is onzeker, of bepaald geestdrift voor het onderwerp hem daartoe aanzette of wel de aan zijne edele inborst zoo natuurlijke behoefte een goed werk te verrichten, waartoe de gelegenheid hier openstond. De feiten pleiten ten gunste van de laatste veronderstelling. De uitgever Dupont toch bood hem voor het voltooide werk 100,000 francs, waarvan de helft dadelijk gestort werd en elke voorstelling 500 francs zal inbrengen totdat de volle som bereikt is. Van dit alles nu deed Saint-Saëns afstand ten voordeele van de dochter van Guiraud, door dezen in kommervolle omstandigheden nagelaten. Dat vind ik mooi, heel mooi en vooral . . . veel mooier dan *Frédégonde*. Haat tusschen twee dames, waarvan de eene, Frédégonde, rood haar heeft en dus slecht, en de andere, Brunhilda, zwarte lokken draagt en bijgevolg goed is, vormt de spil waarom de opera draait. De slechte is met Hilpérick, koning van Neustrië, de gevangene der goede, die zoo goed is zich met alle macht op haar koninklijken zwager Hilpérick te willen wreken, omdat hij haar zuster voor de erg losse Frédégonde in den steek liet. Maar 't kan verkeeren, zei Brederoô, van wien Brunhilda misschien nog niet gehoord had, en door verraad vallen Parijs en Brunhilda in de handen van Hilpérick en zijne losse vriendin, die nu, zooals vanzelf spreekt, voor haar gevangene allesbehalve malsch is. De dames bejegenen elkaar hoogst onvriendelijk en Hilpérick beveelt zijn zoon uit 't eerste huwelijk, Mérowig, tante Brunhilde naar een klooster te geleiden. Het ongeluk wil echter, dat neef smoorlijk verliefd op tante raakt en tante op neef. Daar heeft men dus de poppen aan 't dansen. Natuurlijk gaat men niet naar 't klooster doch naar een vriend, die er een toevluchtsoord voor noodlijdende gelieven op nahoudt, den dichter Fortunatus, eenzaam levend binnen de omheining waarin de kerk van Saint-Martin onschendbaarheid aan hare beschermelingen verzekert. De arglistige en sluwe Frédégonde, de kroon van Neustrië voor de uit haar huwelijk met Hilpérick verwekte zonen begeerend, neemt nu de minnarij van den neef en de tante te baat om Mérowig uit den weg te ruimen. Ze maakt manlief wijs, dat beiden het op zijn troon gemunt hebben; manlief loopt er in, lokt Mérowig met mooie praatjes uit zijn toevluchtsoord;

Mérowig loopt er op zijne beurt in en wordt tot het aannemen der monnikspij veroordeeld. Hij vindt dat niets prettig en nu toch tot scheiden van tante gedoemd, geeft hij de voorkeur aan den dood en doorsteekt zich. Blijdschap van Frédégonde; val van het scherm. —

Ziedaar de al zeer weinig muzikale stof, waarop de auteurs met veronachtzaming van zooveel beters de hand gelegd hebben. De eerste acte doet ons in niets betreuren dat Guiraud, de kundige leeraar in de compositie aan het Conservatoire, ook voor de dramatisch-muzikale kunst niet gespaard is gebleven. Eene zeer bekende ouverture van Weber leverde hem het thema voor het triumphale optreden van Brunhilda, doch verraadt door zijne instrumentatie dat het hier toch niet van Weber is. Het overige draagt geen bepaald karakter en, toeleg of niet, Saint-Saëns kan als een verdienste aangerekend worden dat physionomielooze in het overige, dat bij de eerste acte vergeleken anders uit den toon ware gevallen, te hebben weten te behouden. Toch is de vierde acte muzikaal vloeiend en voelt men daarin, dat de componist van *Samson et Dalila* aan het woord is. Het is dan ook de scène, waarin Frédégonde met al de macht harer verleidelijke bekoorlijkheden Hilpérick de gelofte afdwingt haar zijn zoon op te offeren en waarin dus de strijd tusschen vaderhart en zinnelijke liefde een niet onbelangrijk dramatisch conflict vertoont, die voor muzikale behandeling uitermate geschikt is. In geen enkel der andere zeer korte bedrijven bereikt de muziek die hoogte en het onbeduidendst is zij, waar zij zich als het ware rekenschap geeft van het potsierlijke der situatie en zij genoopt wordt huppelende ballerina's in gazen rokjes ten dans te voeren. In de middeleeuwsche omlijsting van het geheel is deze beenenvertooning altoos zeker nimmer hare werking op de lachspieren te missen. Het blijft maar al te waar: in de „Académie nationale de musique et de danse", met haar ex-tenor Gaillard tot directeur, is alles mogelijk! Een spullenbazerij op groote schaal.

Iets van heel wat artistieker allooi viel er als nieuwigheid onlangs ook in de Opéra-comique te hooren, n.l. *La Jacquerie*, tekst van Blau en mevr. Simone Arnaud, muziek van Lalo en Coquard. Lalo heeft deze opera in vier bedrijven hoofdzakelijk slechts in potloodschets nagelaten, doch er stond genoeg van op 't papier om zijnen betrekkingen en vereerders den wensch te doen koesteren het geheel eenmaal uitgewerkt en voltooid te zien. Er moest echter iemand gevonden worden, die daartoe geschikt zou zijn. Nu bleek uit in 's meesters papieren voorkomende aanteekeningen en brieven, dat hij zeer, zeer veel verwachtte van de toekomst van een zijner jeugdige vrienden, Arthur Coquard, wiens werk voor den „prix de Rome" in hooge mate zijne aandacht getrokken had. Terecht meende derhalve de familie in den geest van den overledene te handelen door de voltooiing van zijne opera aan dien jongen componist op te dragen. En zij heeft wel gedaan. Want niet alleen heeft deze zich op die wijze onder de vleugelen van den meester een weg gebaand, dien anderen slechts met moeite vermogen te veroveren, maar hij is daardoor ook in de gelegenheid gesteld zijn talent te doen kennen als een, dat onder zijne mededingers om de waardeering der tijdgenooten tot de zeer zeldzame behoort. De grens tusschen wat van Lalo en wat van Coquard is, valt in *La Jacquerie* moeilijk te bepalen. Wat doet het er trouwens toe. Het vele schoone dat er in te genieten valt, is niet schoon omdat het door dezen of door genen geschreven werd. Het is mooi „an und für sich", zooals een philosophie-professor zou zeggen. Zeer dramatisch is het onderwerp, in 't kort hierop neerkomende, dat een zoon, die de boeren uit hunne slavernij verlossen wil, den tegenstand overwint zijner oude moeder, eene weduwe, wier troost en leven hij is, door haar te wijzen op de veel grootere opoffering, welke Maria zich als moeder van Christus uit liefde voor de menschheid getroostte, wat de arme vrouw inderdaad tot inkeer brengt en haar thans als eene profetes (plotselinge ommekeer in het orkest, waar na de smeekende, vleiende vioolmotieven zich een orakeltaal van harpen en bazuinen doet hooren) haar zoon tot den strijd doet aansporen. Maar hij, Robert, heeft de dochter van den vijand zijner zaak, den graaf de Sainte-Croix (onze landgenoot Herman de Vries) lief, wat de muziek ons in heerlijke melodieën verhaalt; de boeren overrompelen het slot van den graaf, dooden hem, doch beschermend strekt Robert zijn arm voor Blanche uit en vertrouwt haar aan zijne moeder toe. Door de zijnen nu voor een verrader gehouden dreigen zij hem met hunne wraak en dan, ziende hoe alles den held verlaat en het noodlot vloek na vloek op zijn hoofd stapelt, vergeeft Blanche hem de indirecte oorzaak van den dood haars vaders te zijn geweest en bekent hem de liefde, die ook zij voor hem gevoelde. De dood wijdt deze bekentenis, want Robert wordt door een aanvoerder der *Jacques* (de boeren) vermoord, waarna Blanche zich naar een klooster begeeft. Waar de muziek in dit alles gevoelsuitdrukking is, brengt zij het vaak tot zeer groote schoonheid; minder gelukkig is de schildering der ruwe volkshartstochten, van opstanden of woestheid, waar het orkest het gehoor beleedigt met aan de banaliteit der motieven geëvenaarde rauwheid van klankcombinaties. Over het algemeen schijnt mij het koper niet gelukkig behandeld; het strijkkwartet en de houten blaasinstrumenten daarentegen paren aan doorzichtigheid en fijnheid een karakteristiek optreden, dat met de waarheid van uitdrukking der soms heerlijke thema'tjes in edele overeenstemming is.

Alles wel beschouwd: eene interessante kennismaking.

Parijs, Januari. 1896. J. L. DE CASEMBROOT.

BRIEVEN UIT BELGIË.

Brussel, 18 Jan. 1896.

DIE HOHE MESSE. — SLAAP- EN DROOMMUZIEK: FRANCK, HUBERTI, SAINT-SAËNS, TINEL, BERLIOZ. — NIEUWE WERKEN VAN GÖTZ, GILSON, CHABRIER, LEROUX, REZNICEK. — BOSONI, BURMESTER EN ANDERE VIRTUOZEN.

Op het gebied der toonkunst verschijnen in België elk jaar verblijdender teekenen. De smaak van het publiek, of laat ons liever zeggen het gevoel en het verstand geven steeds krachtiger bewijzen van ontwikkeling onder de leiding van begaafde bestuurders. Wij hebben in een vorig nommer (Dec. 1895) gezien, dat de muziek in de kerk (ofschoon zij zich in het algemeen nog in een treurigen toestand bevindt) in de laatste jaren hier en daar is verbeterd. Thans willen wij ons wenden tot meer wereldlijke uitvoeringen, al is het dan ook niet (of slechts in geringe mate) tot de opera. In dit opzicht hebben wij (ten minste gedurende het loopende seizoen) niet veel belangrijks op te merken, al was het ook eene goede daad van het Bestuur der *Monnaie* Mathieu's *Jeunesse de Roland* (vroeger door ons besproken) en nu onlangs Leroux' *Évangeline* op te voeren.

Wij wenden ons vooral tot de eigenlijke concertzaal.

Wie zou er voor weinige jaren aan hebben gedacht de *H-Moll Mis* van Johann Sebastian op een Conservatoriums-concert te hooren, waar heden nog een groot deel der Beethoven'sche symphonieën het publiek onverschillig laat?

Wie zou er aan hebben durven denken, dat men die symphonieën, 9 achter elkaar, ten gehoore zou krijgen?

Wie — dat *Rheingold* herhaaldelijk zou worden op het concert gebracht?

Dat alles bracht Gevaert, en nog veel meer tot stand. Bij elke dier uitvoeringen (wij rekenen op eene herhaling der Mis) streed men om een plaatsje, al was het maar op de repetitie en op de galerij, zoodat het Bestuur besloot het publiek ook op de voorlaatste proeve toe te laten, omdat men voor de laatste, zoowel als voor de uitvoering geabonneerd moet zijn.

Het is met buitengewone voldoening, dat wij het opvoeren der *H-Moll Mis* vermelden. De bestuurder heeft voor deze uitvoering meer gedaan dan de warmste kunstliefhebber kon verwachten, en het is met ware voldoening, dat wij dit, tot voorbeeld van anderen, vermelden.

Dat gedurende dergelijke uitvoeringen de deuren (soms meer dan een uur, bij Rheingold $2^1/_4$ uur) gesloten blijven en gratis uitvoerige programma's worden uitgedeeld, spreekt reeds sedert lang vanzelf. Maar dat een overzicht van de geheele Mis wordt gegeven, met historische aanwijzingen van het ontstaan en aangroeien van den tekst, opklimmende tot de eerste eeuwen van het Christendom (eene vrucht van Gevaert's jarenlange studie over het ontstaan van den *cantus planus*, bijgenaamd Gregoriaanschen zang) [1]), dat de directeur op de voorlaatste repetitie de wenschelijkheid uitte, dat bij dergelijke, zoo hoog ernstige en heilige muziek niet mocht worden geklapt of getrappeld dan bij de groote tusschenpozen, en dat het publiek daaraan door ingespannen, stichtelijke stilte gehoor gaf — dit alles zijn verschijnselen, die den ernstigen kunstenaar gelukkig maken, innerlijk doen juichen.

Een enkel dergelijk voorbeeld van eerbied voor groote, gewijde werken herinneren wij ons uit onze jeugd. Toen Jenny Lind te Rotterdam (onder de leiding van Verhulst), in wit en zwart getooid met diamanten kruis op de borst in de *Messias* zong: „Ich weis dass mein Erlöser lebt", enz., wilde zij niet worden toegejuicht.

Ondertusschen hebben de heeren moderne critici (?) niet nagelaten met Gevaert te gekscheeren wegens die verzochte opmerkzaamheid; eenige bladen hebben voorgeslagen, dat de dames van het koor in miskleederen en het publiek met een gebedenboek in de hand zouden verschijnen. Voor die mannen bestaat de muziek slechts als zinnelijk genot; J. S. Bach en Offen-bach staan voor hen zoo tamelijk gelijk.

Wat de uitvoering betreft, ook daarvoor hebben wij bijna onverdeelden lof. Wij willen slechts een drietal aanmerkingen maken. Primo. Sommige tempo's kwamen ons wat langzaam voor, waardoor eene zekere eentonigheid ontstond; zoo bijv. *Laudamus* en *Qui sedis* (Andantino) en zelfs het *Gloria* (Vivace).

De Mis scheen dan ook oneindig lang. Zij duurde ongeveer $2^1/_4$ uur en men had *Kyrie* en *Hosanna* (de herhaling) krachtig verkort.

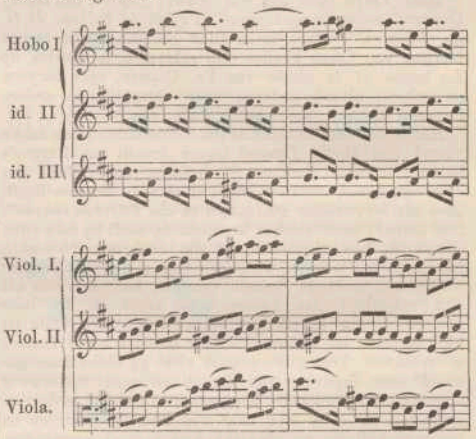
---

[1]) Men vergelijke over het gebruik der misgebeden en de ontwikkeling der liturgie het werk van F. J. Mone, Lateinische und Griechische Messen aus dem zweiten bis sechsten Jahrhundert. Frankfort a/M. 1850. 4°.

Het was overigens eene gelukkige gedachte van den heer Mailly, bij wijze van Intermezzo Bach's Zwanenzang voor orgel, welke de meester, blind, kort voor zijn dood aan zijn schoonzoon Altnikol dicteerde, naar een ouden zang: „Wenn wir in höchsten Nöthen sind" en op het programma naar Spitta's *Leven*, bl. 759 te verwijzen.

Secundo: veroorloven wij ons op te merken, dat hier en daar het evenwicht tusschen de blaas- en strijkinstrumenten was verbroken. Bach heeft blijkbaar op zulk een leger van violen en bassen niet gerekend! Dit vernam men vooral in de stille (piano) passages.

Voortreffelijk zijn de blazers van het Conservatorium, maar sommigen misbruiken hun talent. De eerste hobo b v. blaast de pianissimo's steeds te zacht. Dit schaadde bizonder in de Bach'sche muziek, waar op eene flinke blaaspijp wordt gerekend, die niets zoetsappigs of sentimenteels heeft. Het effect der dubbele, heerlijke orkestbeweging van *Sanctus*, waartoe 3 hobo's medewerken, was daardoor gemist; men hoorde de achtsten met stippen en zestienden in het geheel niet. Met de vijfde maat te beginnen.

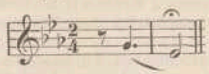
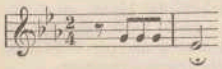

enz. .

Aldus luiden de hoofdpartijen!... Het was jammer van het prachtstuk. Ten derde, eene aanmerking van zeer algemeenen aard: een gebrek, waarvan de leerlingen van het Conservatorium zich allengs zullen verbeteren. Men hoort hun allen aan, dat zij in dergelijke muziek niet zijn opgevoed; daardoor wordt de rechte uitdrukking vaak gemist. Dit is het meeste hoorbaar bij de solozangers, welke zich (o, diepbetreurde smakeloosheid, affectatie en zucht naar effect op zwakke zenuwen!) het sidderen en chevrotteeren van jongs af eigen maken. De mannen hielden zich vrijwel (ofschoon de bas Dufranne 's anderen daags te Leuven in de *Elias* zingende zich daar weder recht aan het chevrotteeren te goed deed); Gevaert had de solisten blijkbaar gewaarschuwd; maar de jonge dames brengen het sidderen mee uit de klas en kunnen het niet laten. Den onvermoeiden leider zij overigens oprechten dank gezegd voor de buitengewone zorg aan het meesterwerk besteed.

Nog andere gewichtige verschijnselen vertoonden zich in de laatste weken.

Ysaye, de welbekende eerste primo-viool van het Conservatorium-orkest en gelauwerde virtuoos, heeft eene

reeks van orkest-uitvoeringen gesticht, waarvan hij als bestuurder optreedt. Hij opende deze *série* met Beethoven's no. 5. — Wanneer ook de drie eerste „Schicksalsschläge (als gewoonlijk) mislukten en men niet te hooren kreeg dan in plaats van , zoo willen wij dit niet als een voorteeken van het noodlot beschouwen, wat deze uitvoeringen wacht, overigens was immers in het algemeen de leiding van het meesterwerk vol geest en energie.

Benoit pleegt, om de genoemde moeilijkheid te boven te komen, met een rallentando te beginnen, alsof de drie ♪♪♪ eerst aan den gang moeten gemaakt worden. Vooral bij de herhaling van het begin werkt die vertraging niet gunstig. [1])

Maar Ysaye bood ook wat nieuws: *Lenore*, van Henry Duparc (*poème symphonique, d'après la ballade de G. A. Bürger*). Duparc is in 1849 geboren en de oudste leerling van César Franck. Hij schreef o. a. muziek op *La vague et la cloche* van Fr. Coppée, voor baryton en orkest, alsook liederen naar verschillende andere fransche dichters: Leconte de Lisle, enz..

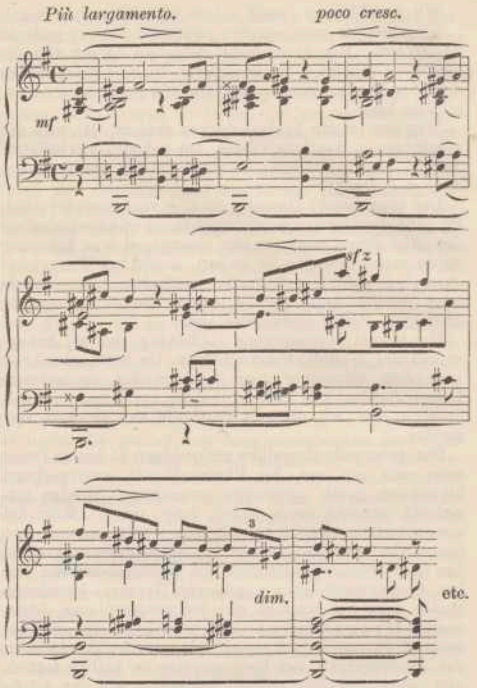
Het is bekend, dat een aantal componisten (men denke vooral aan Raff's *Lenore*) hunne kracht aan Bürger's ballade beproefd hebben; — ballade, door Göthe een *Urei* genoemd, waarop men slechts te broeien heeft, „*um als herrlichstes Phänomen in die Lüfte zu steigen*". Dat Duparc geen slechte broeihen is, heeft hij door zijne compositie bewezen; doch dat zijn werk een *Phänomen* kan genoemd worden, willen wij daarom nog niet zeggen.

Wie een weinigje Duitsch verstaat, herinnert zich uit zijn schooltijd, dat *Lenore* eene bruid is, die haar in den oorlog gevallen bruidegom beweent: „Hin ist hin, verloren ist verloren!" Haar moeder zoekt Lenore te troosten. Troost weigerend sluit zij aldus haar gemoed voor ingeving van Boven en neigt tot eeuwig ongeluk. Dat naakt. De bruidegom verschijnt in duivels gedaante en rijdt met haar weg langs gravenrijen en geestengehuil — tot eindelijk beiden dood neerploffen.

Zulk eene chevauchée is voor den musicus recht aantrekkelijk! Vraag maar Wagner (*Walküre*), vraag maar Berlioz (*Faust*). „Het Hurre, hurre, hop, hop, hop, sa, sa? wat bij Bürger meer klank dan gedachte is, wordt hoofdzaak.

Dit nu daargelaten en ofschoon de muziek op menigen anderen tekst zou passen, hebben wij hier een kostelijk welklinkend, niet gedachteloos, kleurrijk partituurtje voor ons, waarin de stemmings-cavatine van Lenore zeer sprekend en kiesch doorheen geweven en een gouddraad met perelen is, al spiegelen zich in dien glans ook stijlherinneringen uit *Tristan und Isolde*.

Ziehier den aanvang der Cavatine:

Nu weer keert zij als herinnering bij deelen, dan weder in haar geheel terug en ontwikkelt zich tot een bevredigend slot, dat wij minder troostloos achten dan Lenore's einde in de ballade zelve.

Het werk is niet zeer moeilijk uit te voeren; om vele redenen dus aanbevelenswaard voor kleine orkesten [1]).

Bij dezelfde gelegenheid hoorden wij van G. Huberti *Droom en jacht* uit een *oratorio* van Em. Hiel, getiteld *Bloemardinne*, gelijk men weet, eene „Ketterin" van de 12-de eeuw. Ketterij in muziek te zetten is gewis eene verschrikkelijke zaak, die tot heden de menschelijke kracht te boven gaat.

Maar dat wij droomen kunnen in de tonenwereld, dat hebben honderdduizend toonstukken en stukjes tot bittere verveling bewezen.

Ook omtrent denzelfden tijd der uitvoering van Bloemardinne's *Droom*, werden wij in liefelijken slaap gesust op het *Concert populaire* door den *Droom* van *Psyché* voor orkest, van C. Franck, den *Opium-droom* van C. Saint-Saëns, Pauline's *Droom* van Edg. Tinel, te Antwerpen gehoord, en den kolossalen *Droom* uit Berlioz' *Sinfonie fantastique*.

Franck schildert (?) ons hoe Psyché in haar droom „le bonheur absolu" ziet en vervolgens, door een welriekend koeltje, naar de tuinen van 't godje Eros (alias Cupido) wordt gedragen. Daar slaapt zij alweer midden in de bloemen. Fanfaren met bazuinengeschal „*murmurent à son oreille*" ... „*L'époux s'approche*". Als zij hem ondervragen of iets vertellen zou van haar

---

1) Wij gelooven niet, dat het is om de genoemde moeilijkheid te boven te komen dat Benoit en vele andere muziekdirecteuren de drie eerste noten langzamer nemen, maar veeleer dat zulks uit overtuiging geschiedt om de «drie slagen van het noodlot» meer indruk te doen maken. Overigens moeten wij erkennen die drie noten in het gewone tempo steeds duidelijk te hebben kunnen onderscheiden. RED.

1) Het is uitgegeven bij F. E. Leuckart (Constantin Sander), te Leipzig.

„*mystique amant*", is zij verloren. Met Elsa'sche nieuwsgierigheid doet zij het toch, . . . doch Eros schenkt haar vergiffenis . . . Slot: „*Gloire triomphante*". De heidensche fabel is desniettemin zinrijk.

Dat men met den besten wil van de wereld uit deze muziek „Châtiment", „Apothéose", enz. niet vernemen kan, spreekt wel vanzelf, zoo min als men in Goldmark's *Sakuntala*-muziek herkennen kan, hoe een nijdige priester een slot omdraait voor den neus van eene koningin. Afwisseling van vreugd en droefheid weet Franck op zeer kiesche, kundige en smaakvolle wijze uit te drukken, doch dat hij eene zinrijke griekschlatijnsche parabel verklaart en verheerlijkt, kunnen wij niet zeggen. — Dat is het gewoon geval met programmuziek.

De Opium-droom van Saint-Saëns, voor hoornsolo, komt voor in *Nuits persanes*, een gedicht van Armand Renaud. Het was niet de eerste uitvoering te Brussel, maar toch voor velen geheel nieuw. De hoofdpersoon in het werk is *La voix du rêve*, die niet zingt, maar spreekt, en ons in vloeiende verzen (ongelukkig op fransch conventioneelen toon door Mlle Anna Parijs voorgedragen) zoekt te verwarmen voor eene „harem-maagd", die „riekt gelijk eene lelie". Daarop komt een „bleeke ruiter met fluweelen blikken" af. De jonge dame (contr'alto), geheeten *La solitaire*, verzekert lokkend, dat haar lip is als eene vermeille vrucht, dat zij een zonnestraal „op het haar" heeft en als een duifke zingt. Zooveel is zeker, dat de jonkvrouw onverdraaglijk roucouleert als een tortel . . . Zij wil, zegt zij, daarmede een fieren jongeling, met *sombres charmes* in de oogen, dwingen haar droevig hart te voegen aan „zijn bloedigen jachtbuit" (!!).

De jonkvrouw schijnt niet te weten, dat (althans in ons westen) de meeste door adellijke jagers geschoten patrijzen, snippen, hazen, enz. naar den winkel van den poelier wandelen!

De fiere jonkman, wiens paarden „roodachtige neusgaten" hebben, laat zich bewegen. De „nachtegalen en de rozen" raden hem maar snel weg te rijden.

Alweer eene *chevauchée*, gelijk hierboven!

„Gauw, gauw", roept de jongeling. Wij zijn rijk: „Partons avec tous nos trésors; toi tes yeux et moi mon sabre."

Daarmede beginnen zij zeker een huishouden:

„*De la même cuillère tous les deux nous mangerons*";

maar dit zegt dichter Renaud niet.

Tweede deel. Weer begint *le Rêve* te peroreeren. Zij vertelt, dat voor den ruiter en zijne *colombelle* niets schooner is dan een kerkhof . . . Niet om te sterven, gelijk Tristan, maar om te . . . droomen met twee. De fiere jongeling verzoekt echter, dat het meisje een weinig met hare oostersche pailletten rammele, opdat hij niet inslape „met de vogels'. Daarna wil hij sterven. De jongeling vergelijkt nu nog het hart der jonkvrouw bij een meer, waarop „zijne begeerten als zwanen drijven". Maar (3 de deel) de *Droom* komt verhalen, dat de jonkvrouw sterft en de jongeling nu de geheele menschheid wil tot gruis stampen („broyer la multitude humaine"). Nu galoppeert hij weg, en het koor zegt, dat een engel den ruiter uitnoodigt „blindelings" alles uit te roeien wat hij kan; vooral omdat „tout sceptre est impie".

Maar hij wordt Derwisch, gaat aan het opium drinken (*Songe d'opium*) en begint „op zijn grooten teen rond te draaien als een dor blad"; hij houdt niet op met draaien tusschen de wilde beesten, op de slavenmarkt, op den rand van vulkanen, bij de Mongolen en de Slaven:

„*De tourner je ne cesse point*".

Eindelijk vliegt hij op; Saturnus en Jupiter voorbij en stort zich dan in een akeligen afgrond van eeuwigen nacht:

„*Où je tourne éternellement*".

Ondanks het geheel onbelangrijke, zeurige, vervelende, onmogelijke, valsch gevoelde van den tekst heeft Saint-Saëns daarop eene zeer draaglijke, ja aangenaam onderhoudende muziek gezet, welke zonder den tekst nog beter genoten kan worden dan met dien.

Men herkent den begaafden meester in de meeste en zeer oorspronkelijke nommers. Vooral munt de rit na den dood van de jonkvrouw uit door karakter:

„*Nous allons prendre l'essor,*
J'ai le coeur froid, l'oeil sans vertige".

Deze couplетten, tot welker voordracht veel stem en groote oefening behoort, werden levendig voorgedragen door den welbekenden tenor Engel, die er voor uit Parijs was gekomen, maar ongelukkig door zijn chevrotteeren ons het hart niet kon „verwarmen", doch wel „vertige" geven.

(*Slot volgt.*) Dr. P.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-Gravenhage. — De heer H. F. Wagner vierde op 2 Jan. ll. het 25-jarig jubileum van zijne werkzaamheid als Leeraar (afdeeling blaasinstrumenten) aan de Stedelijke muziekschool te Zwolle. Er werd van verschillende zijden veel belangstelling getoond; de Zwolsche Courant heeft de verdiensten van den jubilaris in het helderste licht gesteld. (Het ons toegezegde nommer ontvingen wij niet. Red.)

— De heer Johan W. Duijs, geboren te Nijmegen, vóór eenige jaren 1-ste-violist aan de Hollandsche Opera te Amsterdam, thans solo-violist en concertmeester aan het Stedelijk orkest te Bath (Engeland), is benoemd tot dirigent van het Victoria-pier orkest te Blackpool (Engeland).

KRONIEK.

's-GRAVENHAGE.

Concerten. — De heer Spoel gaf zijn eersten Liederavond in dit seizoen op Zaterdag 18 Januari met medewerking van zijne echtgenoote, mevr. Martha Spoel, en den heer Carel Oberstadt als accompagnateur in plaats van den heer Mann, die door ongesteldheid verhinderd werd evenals de beide vorige jaren zijne medewerking te verleenen.

Het programma voor dit concert droeg in menig opzicht eene andere physionomie dan de programma's van vroegere jaren, die begonnen met composities van ouderen datum om zoo langzamerhand te komen tot de liederen van hedendaagsche toonkunstenaars. Thans ontbraken — ik hoop niet voorgoed, — de namen van oudere componisten met uitzondering van die van Bach en Händel en was voornamelijk de nieuwere tijd aan het woord. Verder kwamen op het programma voor een drietal duo's en eenige nommers voor piano alleen, door den heer Oberstadt voorgedragen. Ten gevolge van het een

en ander was het door den heer Spoel gezongen aantal liederen minder groot dan anders. Onder deze waren echter verscheidene nooit of zelden gehoorde, die door hunne belangrijkheid alleszins aanspraak hebben meer bekend te worden. De heer Spoel, die zeer goed gedisponeerd was, wist ook thans weder het vrij talrijk opgekomen publiek tot het laatst toe te boeien. Ook mevr. Spoel had goede momenten, inzonderheid slaagden b. v. Brahms' *Vergebliches Ständchen* en „Als 't zonneken slapen gaat", eene compositie van haar echtgenoot. Meer echter dan eenige solovoordracht vielen in den smaak de duo's door den heer en mevr. Spoel gezamenlijk ten gehoore gebracht. In mijn verslag van den laatsten Liederavond van het vorig seizoen, waarop eveneens mevr. Spoel optrad, wees ik er op, dat de heer Spoel van deze medewerking had kunnen gebruik maken door enkele duo's ten beste te geven. De uitkomst heeft bewezen, dat deze wenk alleszins juist was. Zoowel de duo's uit Mozart's *Figaro* en diens *Don Juan* als uit Lortzing's *Waffenschmied* vonden zulk een warmen bijval, dat de heer Spoel daarin zeker aanleiding zal vinden ook in het vervolg eenige dergelijke nommers op zijne programma's te brengen, al moet daarvan dan ook iets anders vervallen; want hoewel slechts enkele van de aanwezigen voor het einde der uitvoering heengingen, kan niet ontkend worden, dat het programma voor een concert als dit wel wat te uitgebreid was

De heer Carel Oberstadt, die als pianist hier ter stede reeds gunstig staat aangeschreven, leverde bij deze gelegenheid ook het bewijs een zeer geschikt accompagnateur te zijn. Met zijne talenten als pianist schitterde hij verder door de voordracht van enkele solo-nommers en vooral door de wedergave van Liszt's *Rhapsodie hongroise* no. 9 (*Pester Carnaval*), die hem de eer bezorgde een paar malen te worden teruggeroepen. Een jeugdig dilettant maakte zich als violist zeer verdienstelijk door de solo-begeleiding bij no. 9 van het programma te vervullen.

Het vierde Diligentia-concert werd geopend met eene Symphonie (in d) van César Franck, welk werk hier eene eerste uitvoering beleefde. In tegenstelling met de meeste composities van dien aard bestaat deze symphonie slechts uit drie afdeelingen, wanneer men nl. het inleidend Lento, dat onmiddellijk bij het eerste Allegro (non troppo) aansluit, niet mederekent. Desniettegenstaande is deze symphonie een werk van langen adem en, voor zoover ik er na eene eerste auditie over vermag te oordeelen, is de belangrijkheid ervan niet aan de lengte geëvenredigd. Franck spint zijne motieven tot in het eindelooze voort en de wijze, waarop hij dit doet, getuigt m. i. meer van zoeken dan van vinden. Wel verraadt het geheel den bekwamen en geleerden musicus, doch de inspiratie, waarop het dan toch per slot van zaken aankomt, laat den componist meestal in den steek. Zijne modulaties zijn dikwijls verrassend, maar, naar het mij voorkwam, vaak ongemotiveerd. Daarbij biedt de instrumentatie, hoezeer ook van meesterschap in de behandeling van het orkest getuigende, weinig afwisseling van kleur. Kortom, ik geloof niet, dat deze symphonie veel tot den roem van den componist van de *Béatitudes* zal bijbrengen. Het werk werd hier — doch dit zegt nog niet veel, — buitengewoon koel ontvangen.

Verder bood dit concert gelegenheid de kennismaking te hernieuwen met een tweetal kunstenaars, t. w. met mej. Clotilde Kleeberg en met den heer Raymond von Zur Mühlen. Eerstgenoemde is reeds zoo dikwerf in dit blad besproken, dat het eigenlijk overbodig mag geacht worden hare goede eigenschappen andermaal op te sommen. Haar spel, dat zich als altijd door groote geacheveerdheid, correctheid en eene poëtische tint kenmerkte, leek mij ietwat forscher dan bij vroegere gelegenheden. Hoe gezien mej. Kleeberg bij de bezoekers der Diligentia-concerten is, bewees de hartelijke ontvangst reeds terstond bij haar eerste verschijnen op het podium.

Ook omtrent den heer von Zur Mühlen heb ik sedert diens vorig optreden niets nieuws in het midden te brengen; zijne voordrachten verwekten nog steeds een gemengden indruk, met uitzondering van de beide liederen van Chaminade, waarvan de wedergave zeer gelukkig was. Opmerkelijk is het, dat de heer von Zur Mühlen ook ditmaal weder uitsluitend fransche muziek ten gehoore bracht.

Het concert werd besloten met Schumann's Genovevaouverture en het scheen mij toe, dat èn directeur èn orkest daarin vrij wat meer opgingen dan in Franck's Symphonie.

AMSTERDAM.

Concerten. — Door het Bestuur der Nederlandsche Opera werd den heer Safonoff, directeur van het Keizerlijk Conservatorium te St. Petersburg, leeraar o. a. van den pianist Lhevinne, gelegenheid gegeven in het Volkspaleis de 6-de Symphonie (Pathétique) van Tschaïkowski te dirigeeren.

Met groote belangstelling hoorde ik genoemde Symphonie door het orkest van de Ned. Opera (zonder de heeren Timmner en Bosmans) vertolken.

Uit eene korte beschrijving van dit werk door den heer van der Linden blijkt, dat het onder Tschaïkowski's leiding den 28-sten October 1893 voor de eerste maal te Petersburg werd uitgevoerd en dat de toonzetter zich niet lang in het reusachtig succes van zijne schepping mocht verheugen, daar hij negen dagen later overleed.

Ook zonder deze beschrijving en ook zonder den titel van Symphonie pathétique bemerkt de hoorder al spoedig, dat sombere, droefgeestige gedachten den toonzetter hebben bezield, toen hij dat werk schreef. In de schetsen daarvan schijnt de heer Safonoff aanduidingen te hebben gevonden omtrent Tschaïkowski's voorgevoel van den naderenden dood.

Afgescheiden nu van de donkere kleuren, van het zielroerende dat vooral de Finale met het wegstervend einde teweegbrengt, acht ik deze Symphonie een werk van zeer groote beteekenis. Groote oorspronkelijkheid, buitengewoon meesterschap in het bewerken der motieven, voorbeeldige bedrevenheid in instrumentatie en behalve dit alles, het schier onbeschrijfelijke wat den man van genie kenschetst, ziedaar waardoor Tschaïkowski's toonzetting, reeds bij eene eerste maal hooren, een bizonder grooten, zij 't dan ook somberen indruk maakt.

Dat de heer Safonoff het werk bestudeerd had, bleek uit zijne voortreffelijke leiding. En wat zijne geschiktheid als leidsman betreft, deze komt genoegzaam aan den dag uit het feit, dat het hem vreemd orkest slechts na drie repetitiën deze geheel onbekende Symphonie zeer bevredigend ten gehoore bracht.

Tot mijn groot genoegen hoorde ik daarna nogmaals den heer Lhevinne. Hij vertolkte wederom Rubinstein's 5-de Klavierconcert en niet minder voortreffelijk dan in 't Concertgebouw. Ditmaal was zijn meester leidsman; 't geeft mij aanleiding te vermelden dat thans het orkest in de Finale vier maten te laat

inviel; zoo er in een onzer bladen bij het vermelden, van het te vroeg invallen in het Concertgebouw werd gezegd, hoe gelukkig het was dat de heer Lhevinne flinke hersenen toonde te bezitten (hetgeen minder juist was, daar het orkest zich onmiddellijk herstelde en de pianist slechts noodig had door te spelen), dan ware het juister geweest om ditmaal te reppen van die hersenen, daar de heer Lhevinne genoodzaakt was de maten te herhalen om zoo doende de fout van het orkest te bedekken.

Opera. — Bij de tweede opvoering, die ik van *Tannhäuser* bijwoonde, hoorde ik met veel genoegen mevr. Engelen–Sewing als Elizabeth. In alle opzichten bevredigde mij thans deze partij veel meer. Het is opmerkelijk hoe mevr. Engelen, zoowel in zang als in spel, voortdurend vorderingen maakt. Daarom twijfel ik er niet aan, of ook deze partij zal nog beter door haar worden vervuld; ik heb hier hoofdzakelijk op het oog het begin van het tweede bedrijf, waaruit nog te weinig zielevreugde straalde, en het einde van den wedstrijd, waar zij door haar optreden de verwoede minnezangers moet doen terugdeinzen en wat niet met de noodige uit smart en vertwijfeling geboren kracht geschiedde.

Door ongesteldheid van den heer Pauwels werd vóór het begin aangekondigd, dat de heer Urlus, hoewel niet voldoende voorbereid, als Tannhäuser zou optreden. Mijne verwachting was, met het oog op de zwarigheden dezer partij, alles behalve groot. Het is mij aangenaam te verklaren, dat de heer Urlus mijne verwachting verre overtroffen en er zich dapper doorheen heeft geslagen. Wat zou er veel van dezen heer kunnen verwacht worden, zoo hij in de gelegenheid ware zich rustig verder te ontwikkelen, en door veel te zien en veel te hooren later veel, zeer veel te kunnen geven; want stemmiddelen zijn er onbetwist aanwezig.

De heer Jos. Thijssen zong in de plaats van den heer Urlus de partij van Walter en deed dit zeer verdienstelijk.

Overigens was er in geheel de opvoering voorzeker geen vooruitgang te bespeuren. Menig gedeelte, en voornamelijk die door het koor, bevredigde mij bij den eersten keer beter.

Kamermuziek. — Door ongesteldheid was ik verhinderd den vierden Kamermuziek-avond bij te wonen. Het programma bestond uit vier moderne werken, te weten: een Trio van Franck, liederen van Wagner en Sinding, en eene Sonate voor piano en viool van Sinding. Van bevoegden is mij zeer veel goeds van de uitvoering ter ooren gekomen, reden waarom ik nog meer mijne afwezigheid betreur.

Concerten. — Twee bekende solisten waren 23 Jan. in 't Concertgebouw aan 't woord, en wel de pianiste mej. Kleeberg en de zanger de heer von Zur Mühlen.

De eerste heeft wederom een welverdiend groot succes gehad. Mej. Kleeberg bezit alle hoedanigheden, die men van eene op concerten spelende pianiste kan eischen; onder die hoedanigheden reken ik in de allereerste plaats muzikaal spel en poëzie in de voordracht; zoowel wat het een als het ander betreft, geeft mej. K. veel te genieten. Dat er in de voordracht van het tweede gedeelte van Beethoven's vierde Klavier-concert niet dat onbeschrijfelijk diep gevoelde ligt, wat maar aan enkelen onder de grootste kunstenaren gegeven is uit te drukken, neemt niets weg van het uitstekend spel van mej. K.. Ook de drie overige nommers werden zeer schoon voorgedragen en, wat mij betreft, vond ik de vertolking van het toegegeven nommer (Nocturne in Des van Chopin) wel het schoonst.

De heer von Zur Mühlen was met de wedergave van de Cavatine uit Gounod's Faust niet erg gelukkig; ik spreek niet van de hooge c, die, met borststem gezongen, alles behalve muurvast stond; maar intonatie liet te wenschen, en liefelijkheid en teederheid waren niet voldoende. Beter voldeed deze zanger mij met zijne liederen, hoewel nu en dan een streven om het heel mooi te doen op mij eene verkeerde uitwerking maakte.

Het orkest gaf met de Ouvertures *Le carnaval romain* en *Leonore* no. 3, benevens Lalo's *Noorsche Rhapsodie* zeer veel te genieten. De begeleiding van het Concert was uitstekend; het wachten na het *Andante con moto* deed de heer Mengelberg onwillekeurig, geloof ik; doch ik zie geen reden dit te veroordeelen, zooals ik het enkelen hoorde doen; want, hoewel Beethoven *attacca* schreef, ligt er nog niet in opgesloten, dat er na de laatste noot van het klavier geene ademhaling zou mogen gewacht worden en veel langer was 't hier niet.

Ten bate van de Vereenigingen tot hulp voor minvermogende ooglijders en tot verbetering van het lot der blinden werd 25 Januari een concert gegeven, waarop welwillend medewerkten mej. Wilson en de heeren Mengelberg, Spoor en Mossel, hetwelk door een talrijk, uitgelezen publiek werd bijgewoond.

Wat niet altijd bij weldadigheids-concerten het geval is, had hier plaats: er werd overheerlijk kunstgenot gesmaakt; dit wel in de voornaamste plaats door de vertolking van den Trio in Es op. 40 van Brahms. Dit overschoon werk — niet met hoorn maar met cello uitgevoerd — werd door bovengenoemde kunstenaren weergegeven op eene wijze, die zonder overdrijving voorbeeldig mag genoemd worden. In het eerste en het derde deel was de voordracht vol innigheid, de toon aan de verschillende instrumenten ontlokt vol poëzie, de schakeeringen rijk en van het edelste gehalte. De Scherzo en de Finale, in een vurig, stout tempo genomen, blonken uit door een onberispelijk achevé en een samenspel zooals werkelijk zeldzaam te hoord worden. 't Was aangenaam te bemerken, hoe na die schitterende vertolking de aanwezige musici niet minder opgetogen waren dan de dilettanten.

Mej Wilson bracht door haar zang veel tot het welslagen van den avond bij. Met veel genoegen hoorde ik haar in Jensen's liedercyclus: Dolorosa en twee liederen van H. Viotta en een van Schumann.

De heer Mengelberg speelde de Chromatische fantaisie en Fuga van Bach benevens de Symphonische études van Schumann; de heer Spoor de Légende van Wieniawski en de Polonaise van Laub.

Dat dit met talent geschiedde, behoeft haast niet gezegd; toch geloof ik, dat beide heeren niet bizonder goed gedisponeerd waren tot solo-spel.

Wagner-Vereeniging. — De Wagner-Vereeniging ondernam een stout stuk door haren leden eene opvoering van *Die Meistersinger* aan te bieden.

Ieder, die bekend is met de ontzaglijk groote moeilijkheden aan de opvoering van dit zangspel verbonden, heeft reeds van te voren kunnen vermoeden, dat bij deze gelegenheid van geen onberispelijke vertolking sprake kon zijn. Immers, terwijl bij de vorige keeren door de W.-Vereeniging werken zijn uitgevoerd waarin geen koor voorkomt, speelt dit in de *Meistersinger* eene gewichtige

rol. Dat het koor der Vereeniging bij machte is de verschillende gedeelten voortreffelijk te zingen, is van algemeene bekendheid; maar tegelijkertijd zingen en acteeren, dus niet uitsluitend het oog op den leidsman te mogen gevestigd houden, is iets wat niet zoo heel gauw verkregen wordt.

Intusschen is 't een feit, dat het koor nu en dan te wenschen overliet. 'k Zou gaarne van iemand vernemen, of hij in de grootere steden van Duitschland het koor, vooral in de *Prügel-scène*, steeds onberispelijk hoorde. Zal men nu de W.-Vereeniging er een verwijt van maken, dat zij, kunnende vermoeden dat daaromtrent ook hier veel te wenschen overbleef, haren leden de gelegenheid aanbood Wagner's meesterstuk te hooren?

De solisten waren niet van gelijke kracht; er waren uitmuntenden en minder bevredigenden. Wederom zou 't mij welkom zijn, zoo iemand me mededeelde, dat hij in dit werk steeds alle rollen van gelijke, van uitmuntende kracht hoorde. Moet men nu de W.-Vereeniging hatelijkheden toevoegen, omdat zij, hoewel niet zeker zijnde dat alle partijen even voortreffelijk zouden worden vervuld, haren leden toch het zeldzaam genot bereidde om met Wagner's onvolprezen schepping kennis te maken of de kennismaking te hernieuwen?

De *mise-en-scène* in het tweede bedrijf was niet geheel goed te keuren; b. v. in Bayreuth ziet men den volksoploop alleugs van verschillende kanten en uit verscheidene huizen aangroeien; hier kwam het te plotseling en te veel van denzelfden kant. Dient men nu de W.-Vereeniging hard te vallen, wijl zij, wel degelijk wetend dat het tooneel op het Leidsche Plein, hoe voortreffelijk ook ingericht, geen Bayreuther tooneel is, toch haren leden eene geheele opvoering van een werk aanbood, dat, zoo ik me wel herinner, slechts éénmaal alhier verminkt en op eene wijze werd opgevoerd, die in geenen deele door het woordje *parodie* genoegzaam wordt gekenschetst?

Door deze inleiding ben ik ontheven van het onaangename om van de minder gunstige zijden breedvoerig te spreken en vermeld ik in de eerste plaats, dat het koor in de kerk voorbeeldig schoon zong en dat het *Wach auf* in 't laatste bedrijf zóó aangrijpend klonk, dat ik betwijfel of iemand beweert, zelfs in de voornaamste plaatsen van Duitschland het ooit zóó te hebben gehoord.

De twee vrouwenrollen werden verdienstelijk vervuld door de dames Wiborg en Staudigl. Geen dezer beiden gaf mij overigens aanleiding om met bizonder veel lof van hare verrichtingen te spreken. Dit is wel degelijk het geval met de vertolking der rollen van Hans Sachs, Beckmesser en David, respectievelijk door de heeren Knapp, Nebe en Hofmüller. Dit drietal, niet het minst de twee laatsten, was in de hoogste mate te prijzen en gaf zoowel door uitmuntenden zang als door buitengewoon goed spel een overheerlijk genot. Walther werd voorgesteld door den heer Gerhäuser; zooals ik reeds zei, acht ik mij ontheven om wijdloopig het minder schoone te vermelden (ik zou anders b. v. niet veel goeds van de vertolking van 't *Preislied* vertellen); dus zij hier aangestipt, dat deze heer gunstige oogenblikken had.

Pogner en Kothner waren in zeer goede handen bij de heeren Döring en Orelio; de overige handwerkslieden-meesterzangers benevens de nachtwacht gaven geen reden tot klagen en de *Lehrbuben*, voorgesteld door een viertal dames en acht heeren uit Frankfort en Darmstadt, brachten veel tot het welgeslaagde bij.

Het orkest (van het Concertgebouw) was voortreffelijk; in enkele gedeelten ware grootere bescheidenheid welkom geweest. Het decoratief gaf zeer veel schoons te aanschouwen, en thans blijft me over den energieken leidsman, den heer Viotta te noemen, die veel waagde en die zeker niet minder dan anderen overtuigd is, dat niet alles slaagde, maar aan wien daarom toch groote dank dient te worden gebracht voor zijn heerlijk streven, hetwelk, trots de tekortkomingen die de opvoering aankleefden en welke voorzeker niet aan hem zijn te wijten, ten gevolge had, dat aan tal van kunstminnenden vele, zeer vele oogenblikken van overheerlijk en zeldzaam kunstgenot werd verschaft.

ROTTERDAM.

Concerten. — De tweede uitvoering van „Eruditio" was niet geschikt om grootere gedachten van de artistieke leiding des heeren A. Seidel, den nieuwen directeur, te doen opvatten, — want noch in Mozart's Symphonie, noch in Délibes' „Coppélia" toonde de heer Seidel zich meer dan een geroutineerd dirigent die met vaste hand dirigeert, maar wiens opvatting van het te vertolken werk allesbehalve hoog is. De Symphonie van Mozart liet dan ook vrij koud, terwijl de Finale (door het snelle tempo) onduidelijk klonk. Délibes' „Coppélia" werd evenmin fraai opgevat. In plaats van die fijne balletmuziek gracieus en piquant te vertolken, klonk ze stijf en in de forto's banaal, ongelijk, terwijl daarenboven de stemming der blaasinstrumenten niet zuiver was.

Laat ons hopen, dat de heer Seidel zich spoedig zal doen kennen als kunstenaar die voelt wat het orkest voordraagt en zijne opvatting daaraan weet mede te deelen; dat de heer Seidel uitmuntend solisten weet te begeleiden met zijn orkest bleek ook dezen avond weder.

Wat de solisten betreft: mej. Kleeberg speelde Chopin's Concert in f prachtig mooi, door het orkest zeer goed begeleid, ook hare kleinere solo-stukken verwierven veel bijval, vooral Schumann's Novellette.

De heer von Zur Mühlen heeft mij vroeger weleens meer bekoord: de vrijwel overbekende aria uit Gounod's „Faust" klinkt in de concertzaal niet erg en daarenboven zette de zanger zijne stem veel te sterk uit in de hooge passages, iets wat ik hem nog nooit heb hooren doen; ook klonk zijne stem minder fraai dan in vorige jaren. Zou de tand des tijds ook daaraan schuld hebben? — Beide solisten waren zoo zwak het traditioneele afgebedeld toegiftje te schenken.

Een eigenaardig concert werd 22 Januari door den heer J. A. Havekes, R. K. pastoor, alhier gegeven. De heer Havekes is zeker wel een der muzikaal meest ontwikkelde geestelijken uit ons land. Het groote koor zong onder zijne talentvolle leiding met zekerheid en smaak. Vooral de Cantate van den heer J. A. Oremus voldeed zeer en getuigde van een niet alledaagsch talent. Eene verrassing was het, den grijzen componist C. C. A de Vliegh een zijner fraaie mannenkoren: „Hoop" te zien dirigeeren, het werd zeer goed gezongen. Behalve de genoemden werkten mede mej. H. Kljn de Jong uit Amsterdam (eene zeer verdienstelijke zangeres), onze gevierde tenor Rogmans, van Rooij, baryton uit Frankfort, en een veel belovend jong zanger, de heer Mergelkamp. Het in de zaal opgepropte talrijk publiek was zeer enthousiast.

Te beweren, dat aan Schumann's „Faust" eene vlekkelooze uitvoering ten deel viel (24 Januari l.l.) zou onwaarheid zijn. Ik voor mij geloof, dat slechts eene

uitvoering van zulk een werk gecorloofd is, wanneer èn koor èn orkest in staat zijn aan de hoogste eischen te voldoen, terwijl alle solisten geheel voor hunne taak berekend zijn. Dat nu was ditmaal het geval niet.

Het orkest, hoe verdienstelijk het ook gewerkt heeft, was niet zonder feilen.

Ik miste te veel eenheid; waar noodig, was het niet bescheiden genoeg, de blaasinstrumenten klonken niet altijd fraai en de zuiverheid dier instrumenten was niet altijd naar behooren.

Eene andere grief had ik tegen het koor, dat zich anders ferm hield en blijken gaf veel gestudeerd te hebben: de attaques waren niet gelijk. Het inzetten klonk daardoor soms weifelend en de sopranen waren ditmaal zwak, zóó zelfs dat het den schijn had of een gedeelte der zangeressen slechts figureerde. 't Is allerminst mijne bedoeling dit aan den talentvollen directeur te wijten; een directeur toch moet werken met de hem beschikbaar gestelde krachten, maar eenige meerdere discipline zou geen kwaad kunnen. Het geheel geeft zóó geheel den indruk of koor en orkest zich wel wat al te vrij voelen, en dat mag niet.

Wat de solisten betrof: de heer van Rooij voldeed het best; hij zong zijne partij tot het einde toe op alleszins loffelijke en doordachte wijze. De andere solisten vervulden hunne taak bevredigend, behalve de bas-solist, die dezen avond niet op dreef scheen te zijn en mij ten minste volstrekt niet boeide; ook mej. Nathan's stem scheen mij minder geschikt voor deze partij. De alt-soliste voldeed goed, ook de tenor, en de dameskoristen, die de kleine solo's zongen, waren bevredigend.

Conclusie: dankbaar voor het goede, lof voor de betoonde toewijding aan dit werk, maar niet geheel voldaan!

UTRECHT.

Mannenzangvereeniging. — De Utrechtsche mannenzangvereeniging, wier bestaan in den laatsten tijd bedreigd scheen te zijn, gaf op Dinsdag 7 Januari eene welgeslaagde uitvoering onder leiding van den heer Richard Hol in het Gebouw voor kunsten en wetenschappen. In 't bizonder voldeden de koren. Ofschoon de getalsterkte niet groot was, werd met lust en bijval gezongen; de uitvoerenden beijverden zich de intentiën van den componist, tevens directeur, goed weer te geven, wat vooral in het frissche en opgewekte koor: „Nahet euch und trinket" uitkwam. Tot afwisseling zong een werkend lid verdienstelijk eenige solo-nommers en gaf de heer Bernard Rehl als cellist eenige bekende nommers tot algemeen genoegen ten beste. Moge het succes van dezen avond den leden een spoorslag zijn tot verheffing van den zang en tevens tot meerderen bloei der Vereeniging.

Concerten. — Het tweede Stads-concert van 18 Jan. begon met de vierde Symphonie van Joh. Brahms, waarvan de stemming niet geheel onberispelijk was. Wagner's „*Siegfried-Idyll*" en Humperdinck's Vorspiel zu *Hänsel und Gretel* waren de overige orkestwerken, waarvan het laatste door de uitstekende vertolking algemeen voldeed.

Als solisten verleenden mej. Clotilde Kleeberg, pianiste, en de heer R. von Zur Mühlen, tenor, hunne medewerking. Laatstgenoemde zong enkel fransche werken (behalve als toegift eene Romance uit Sängersfluch van Schumann). Mej. Kleeberg behaalde en verdiende ten volle de haar geschonken toejuichingen. Zoowel Beethoven's Concert in c als de kleinere werken in het tweede deel waren in één woord uitmuntend en zij kan verzekerd zijn, dat een wederoptreden met belangstelling en gaarne zal worden te gemoet gezien.

SCHIEDAM.

Concert. — Schiedam's mannenkoor: Orpheus gaf op 7 Januari zijn eerste winterconcert, dat goed geslaagd mag worden genoemd. De heer Rijken, directeur, schijnt er zich bizonder op toe te leggen het koor te oefenen in zuiver en beschaafd zingen

De baryton, de heer 't H. uit Rijswijk, was blijkbaar niet gedisponeerd; hij zong althans zijne partij in „Vrede" van Hol onvoldoende. Later trachtte hij met de voordracht van een paar liederen revanche te nemen.

Ter afwisseling speelden de heeren Rijken (piano), Egener (viool) en Oudshoorn (violoncel) een Trio van Beethoven, en deden de beide laatste heeren zich nog ieder als solisten hooren, waardoor men in de gelegenheid was de goede eigenschappen van ieder hunner te waardeeren.

Een en ander had veel succes.

De „Symphonie-vereeniging", directeur de heer Julius Egener, gaf door eene uitvoering op 10 Januari het bewijs, dat zij zich met ijver blijft oefenen Het orkestnommer: „Die Unvollendete" van Schubert werd niet onverdienstelijk uitgevoerd, al liet de stemming van hout en koper te wenschen over; beter slaagden: Twee Melodieën van Grieg voor strijkorkest, terwijl eene „Capriccio" voor 3 violen van Hermann een welverdiend succes had.

Twee jonge dames (leerlingen der Muziekschool) maakten zich verdienstelijk met de voordracht van liederen, terwijl de uitvoering van een drietal vrouwenkoren van Krug, Reinecke en Beer met orkestbegeleiding zeker welgeslaagd mag genoemd worden. De directeur, de heer Egener, heeft zich voor dit concert veel moeite gegeven en kan zeker zijn, dat zijn ijver door de leden der Vereeniging op prijs wordt gesteld.

GRONINGEN.

Concert. — Ik heb van hier het totstandkomen van eene Muziekvereeniging te berichten, die zich ten doel stelt, artisten van den e e r s t e n rang te doen optreden. De leden hiervan hebben zich, tot een zeker maximum, verbonden het tekort, dat zoodanige concerten eventueel zullen opleveren, te dekken. Ook gaan van haar een paar uitvoeringen van kamermuziek uit, zoodat hetgeen door deze vereeniging wordt gegeven een ontwikkelend, een opbouwend karakter zal hebben. Ik verheug mij in het totstandkomen ervan, omdat het op die wijze alleen mogelijk zal zijn hier de eerste sterren op het gebied der toonkunst te hooren; sommiteiten, die in den regel onze goede stad, wegens hare eenigszins geïsoleerde ligging, onbezocht laten.

Het eerste concert van genoemde vereeniging uitgaande, had Vrijdag 17 Januari jl. plaats, en ik meen te mogen zeggen, dat de eerste stap op dezen nieuwen weg een zoodanige is geweest, dat het Bestuur der vereeniging zich het vertrouwen van het publiek, in verband met de keuze der artisten die zullen geëngageerd worden, heeft waardig gemaakt en dit dan ook ten volle heeft verworven. Het waren mej. Clotilde Kleeberg uit Parijs en de heer Raimond von Zur Mühlen uit Berlijn, die op dien avond optraden, en hetgeen zij

ten gehoore brachten, leverde een kunstgenot zóó verheven, zóó eenig, als wij hier in langen tijd niet hebben mogen smaken. Omtrent mej. Clotilde Kleeberg kan ik slechts herhalen, wat van haar in zoo menig blad, aan de kunst gewijd, te lezen staat. Zij heeft op het gebied van het pianospel het volmaakte bereikt. Haar voordracht, haar aanslag, haar phraseering, haar techniek zijn allen zóó uitstekend, dat zij gerust meegeteld mag worden onder de eerste pianisten van Europa, en dat men haar naast eene Essipoff, een Rubinstein, een d'Albert mag plaatsen. Ik zal dan ook niet trachten den indruk weer te geven, dien haar spel op het als 't ware geëlectriseerd publiek heeft gemaakt. In zulke oogenblikken laten woorden ons in den steek, en doet men het best, alleen het gevoel te laten spreken. De heer von Zur Mühlen was hier van vroeger bekend, en hij heeft door zijn heerlijk geluid en zijne geacheveerde voordracht de harten van het jegens hem ook nu weder dankbaar gestemde publiek, weten te winnen. Beide artisten behaalden hier een buitengewoon succes, dat zich, behalve in een herhaald terugroepen, openbaarde in de aanbieding van bouquetten en kransen, zoowel van de zijde van de Vereeniging, als van wege den Senaat van het Studentenkorps: „Vindicat atque polit". De zaal had meer bezet kunnen zijn, maar er is hier in dezen winter op het gebied der tooneelspel- en toonkunst zooveel te doen, dat het mij nog verwonderd heeft, dat het concert door een 400 tal personen werd bezocht. Ik mag van dit concert geen afscheid nemen zonder met eere te hebben genoemd den naam van mej. Henriëtte Wolthers, onze talentvolle en tot eene belangelooze medewerking altijd genegen accompagnatrice, die den zang van den heer von Zur Mühlen op de piano begeleidde. Wanneer men, na met den zanger de liederen slechts even vluchtig te hebben doorloopen, accompagneert, zooals zij het dien avond deed, dan is men kunstenares in den waren zin van het woord. Een onzer plaatselijke bladen sprak van d r i e artisten, die dien avond optraden. Deze woorden vind ik gelukkig gekozen en door mej. Wolthers ten volle verdiend.

Ik had u M. d. R. gaarne eene beoordeeling willen zenden van het Italiaansche Operagezelschap Cospi, maar het is mij niet mogen gelukken bij het laatste concert, dat ik om mijne bezigheden had kunnen bijwonen, eene plaats te veroveren. Het gezelschap trad hier de beide laatste keeren (het gaf hier drie concerten) voor een „ausverkauftes Haus" op, wel een bewijs, dat het zich hier een uitstekenden naam heeft verworven.

ARNHEM.

Concerten. — Het jaarlijksche St. Vincentius-concert, dat onder de gebruikelijke leiding van den heer Ruijgrok werd gegeven, was, zooals telken winter, druk bezocht; de heeren, van wie de onderneming uitgaat, zullen dus over de geldelijke opbrengst tevreden zijn. Tevreden mag ook de heer Ruijgrok wezen over orkest en koor: beide deden wakker hun best. Dat er wanverhouding in klankgehalte is tusschen mannen- en vrouwenkoor (het eerste is fraai van klank, de sopranen zingen niet altijd beschaafd en de alten zijn vrij klankloos) is niet zijne schuld. Ook blijkt hij vrij wat beter berekend voor de leiding van eene compositie als *La Rédemption*, dan voor die van eenig oratorium van Haydn, Händel of Mendelssohn.

Velen waren met mij benieuwd naar de kennismaking met Gounod's *Rédemption*: de mensch, in Adam gevallen en verlost door Christus. Het geheel behelst hoofdzakelijk de lijdensgeschiedenis van Jezus. Wie zich daarbij echter, als ik, een Messias van Händel of ook maar „De zeven Kruiswoorden" van Haydn voor den geest riep, moet deerlijk uit de koets gevallen zijn. Het werk kan zeker niet op groote oorspronkelijkheid, laat staan op diepte bogen; veeleer vermoeit en verveelt het op menige plaats door groote eentonigheid en eenvormigheid, waartoe de vele unisono's van het koor (moet het weer Gregoriaansch worden, dan zou ik den wierook ook maar in de concertzaal brengen) rijkelijk het hunne bijdragen. Om een enkel voorbeeld te geven: hoe nuchter, hoe onbeduidend is eene opvatting van: „*On souffléte sa face, on lui crache au visage*" tegenover Händel's diep aangrijpend: „*Er ward verschmähet, verachtet!*" Het „*Ouvrez vos portes éternelles*" grenst op een haar na aan het jolige. Daarmee wil ik intusschen niet gezegd hebben, dat de toondichter geen gelukkige grepen heeft gedaan, vooral wat de instrumentatie betreft. Schoon is bij voorbeeld van de koren het *Choeur profétique*, waarmee het tweede deel begint; zeer schoon de laatste kwartet met koor vóór de slot-fuga.

En nu de solisten. Kon het werk hen niet voldoende warm maken? De heer Messchaert kon blijkbaar niet over zijne stem beschikken; hij toonde evenwel, waartoe een niet gedisponeerd maar geoefend zanger in staat is, als hij zich met wijsheid te beheerschen weet. De tenor, de heer Dequesne, die voor den heer Demest (verhinderd of ziek) optrad, zong met de meeste toewijding, had zich klaarblijkelijk het meest in de compositie ingeleefd; jammer echter, dat hij voortdurend aan aanvallen van koude koorts leed. De sopraan, mevr. Direkx, zong af en toe verdienstelijk, maar niet altijd zuiver; heeft men haar in de elfde ure moeten telegrafeeren, om mej. Hol te vervangen, dan verdient zij grooten lof voor de wijze, waarop ze zich, weinig voorbereid, van hare taak heeft gekweten. De altpartij (mej. Cateau Ribbe) is niet bizonder dankbaar; gaarne getuig ik, dat de zangeres er van gemaakt heeft, wat er van te maken viel.

Ten slotte een welgemeend woord van lof aan de heeren commissarissen van Vincentius, die in voldoenden getale alle ongeregeldheid weerden; trots de volheid der zaal was er geen oogenblik wanorde, er werd in de pauze goed geventileerd, bij het einde gingen a l l e deuren wijd open, zoodat ieder zich zonder gedrang verwijderen kon: kortom, de heeren toonden, dat z ij baas waren en niet de onhebbelijke pachter van Musis. Andere concertbesturen mogen daar een voorbeeld aan nemen!

Op het derde Caecilia-concert gaf het orkest van het Amsterdamsche Concertgebouw eene alleszins waardige vertolking van „*Vorspiel und Isoldens Liebestod*" uit de Tristan en Isolde van Wagner. Ik ben intusschen niet de eerste en zal ook wel niet de laatste zijn, die met alle bescheidenheid beweert, dat gedeelten uit eenig muziekdrama van Wagner in de concertzaal nooit den indruk teweegbrengen, dien ze zoo ten volle verdienen te maken; de schilderende toonmassa's treffen en bekoren het oor en brengen ons ten halve in de gewilde stemming, maar het oog eischt tevergeefs het zijne, en zoo blijft de ziel onbevredigd. De Symphonie van Haydn werd keurig uitgevoerd, zonder een diepen indruk achter te laten. Zijn onze ooren misschien te veel verwend, om zich te verlustigen aan het kalme gekabbel eener klare, stille beek, en eischen zij de wilde muziek van een bruisenden bergstroom? Dan wordt het tijd, dat we ons bekeeren!

De beide solisten van den avond waren mej. Clotilde Kleeberg en de heer von Zur Mühlen. De eerste hand-

haafde haar ouden roem, vooral door de schoone voordracht van het Piano-concert van Chopin (in f); de orkestbegeleiding was voortreffelijk. Hare toegift („*Aufschwung* van Schumann) speelde ze onnavolgbaar innig, zou ik haast zeggen. Den heer v. Z.-M. gelukte het niet, zooals vóór een paar jaren, zijne hoorders in geestdrift te brengen. Heeft zijne stem haar frisch timbre verloren of had hij alleen een minder goeden avond? Ook was de keuze van een paar vrij onbeduidende fransche Romances niet gelukkig. Genoeg — wij hopen hem onder gunstiger omstandigheden weer te zien. Keuriger begeleiding dan die van den heer Mengelberg kan hij zich in ieder geval niet wenschen.

NIJMEGEN.

Concert. — Een belangrijk concert, waarvan het programma hierbij gaat, werd door den heer Leon. C. Bouman georganiseerd; de opkomst van het publiek was echter van dien aard, dat wij vreezen dat de concertgever zal afgeschrikt zijn door een slecht financieel resultaat en dat daardoor dit concert, het eerste van de reeks, waarop ons uitzicht was geopend en welke soort van uitvoeringen wij sedert eenige jaren moesten ontberen, ook tevens het laatste zal zijn. Mocht echter een luttel financieel succes behaald zijn, een groot en echt artistiek genot is gesmaakt!

Het concert werd geopend met eene Ouverture van Nijmeeg's grooten zoon J. C. Boers, den nestor der Nederl. componisten, een prachtig, vurig werk met edele motieven, met gloed door het orkest gespeeld en geestdriftig toegejuicht. Veel succes verwierf de heer Friedr. Grutzmacher jr. uit Keulen, die de verbazende moeilijkheden in het Violoncel-concert van Lalo met glans overwon en later in drie kleinere nommers met klavierbegeleiding bewees, ook gevoel in zijne voordracht te kunnen leggen. Wat eindelijk mej. Manifarges aangaat, waren wij verrukt over stem en voordracht; eene goede keuze was de hymne „Fata morgana" uit Nicodé's ode: „Das Meer"; wat is deze muziek heerlijk en hartverheffend, wij zouden wenschen het geheele werk (als wij ons niet vergissen voor mannenkoor en orkest geschreven) eens te hooren. Ook nieuw was voor Nijmegen de Rhapsodie voor alt met mannenkoor en orkest van Brahms, droefgeestige doch prachtige en bijblijvende muziek, waarin de heeren leden van Arnhem's a capella-koor (opgericht en onder leiding van den heer Bouman) bewonderenswaardig medewerkten. Naar de uitspraak van het hollandsche lied: Kind en grijsaard te oordeelen, is mej. Manifarges eene Hollandsche van geboorte Zij kan verzekerd zijn, dat Nijmegen haar altijd welkom zal heeten. Wij eindigen met te zeggen, dat de heer Bouman het orkest uitstekend, kalm en toch bezielend leidde; ook zijne klavierbegeleiding was onberispelijk. Mochten er toch nog eenige dergelijke concerten volgen!

BUITENLANDSCH NIEUWS.

Bergen (*Henegouwen*). — De directeur van het Conservatorium alhier, Jan van den Eeden, heeft eene opera voltooid, getiteld *Numance*, tekst van Michel Carré *fils* en Charles Narrey.

Berlijn. — De jeugdige parijsche pianist Ed. Risler gaf in het begin der vorige maand hier zijn aangekondigd concert en mocht zich in grooten bijval verheugen. Hij speelde o. a. de Beethoven'sche Sonates op. 90 en op. 81, de buitengemeen veeleischende Sonate (in b) van Liszt, stukken van Chopin, Chabrier, enz.. Risler ontving zijne muzikale opleiding voornamelijk van den bekenden pianist Diémer te Parijs, doch vertoefde sedert een paar jaren in Duitschland, waar hij nu bij deze dan bij gene beroemdheid in het pianospel, o. a. bij Eugen d'Albert, les nam. Zijn spel is dan ook volgens de critiek meer duitsch dan fransch en men waagt de voorspelling, dat hij in Duitschland al spoedig tot de meest geziene pianisten zal behooren.

— De noorsche kunstenaars Tor Aulin (violist) en Wilh. Stenhammer (pianist en componist), die hier een paar jaren geleden reeds met veel bijval gespeeld hebben, zullen in den loop dezer maand hier en ook in andere plaatsen van Duitschland optreden en bij die gelegenheid uitsluitend werken van hedendaagsche noorsche componisten ten gehoore brengen.

— In de *Singakademie* heeft Brahms zijne twee Pianoconcerten (in d en in bes), door Eugen d'Albert meesterlijk gespeeld, alsmede zijne *Akademische Festouverture* gedirigeerd. Natuurlijk was hij, alsook d'Albert, het voorwerp van geestdriftige ovaties.

— Rich. Strauss' nieuwste orkestcompositie «Tijl Uilenspiegel» is hier reeds voor de tweede maal onder Weingartner's leiding ten gehoore gebracht. Ook te Keulen en te Mannheim is het werk tweemaal uitgevoerd. Het komt ook voor op het programma van het concert, dat de Kon. Kapel van hier in den loop dezer maand te Leipzig zal geven.

Brussel. — Het door Ragghianti onvoltooid nagelaten lyrisch drama in een acte *Jean-Marie* werd den 14-den van de vorige maand hier in de *Monnaie* gegeven en door de aanwezigen zeer warm ontvangen. Het werk, dat bij den dood van den componist in klavier-uittreksel bestond, is door Paul Gilson met groote zaakkennis geïnstrumenteerd.

— Het lyrisch drama *Fervaal* van Vincent d'Indy, dat hier in den loop van het seizoen in de *Monnaie* ten gehoore zou gebracht worden, komt niet voor den volgenden winter ten tooneele. Ten gevolge van het instudeeren van *Fidelio* en *Tannhäuser* is er aan het werk van d'Indy weinig gedaan en nu zou het nog wel in April gegeven kunnen worden, doch daar het seizoen in het begin van Mei eindigt geeft d'Indy er de voorkeur aan tot het volgende seizoen te wachten. *Fervaal* zal nu de eerste noviteit van de campagne 1896—97 zijn.

Darmstadt. — In het laatst van het vorige jaar is hier Smetana's opera *Dalibor*, onder leiding van Willem de Haan, op schitterende wijze en met groot gevolg voor de eerste maal ten gehoore gebracht.

Elberfeld. — Eene vaderlandsche opera: *Aus grosser Zeit* van Ernst Heuser heeft hier levendigen bijval gevonden.

Frankfort a/M. — Op het zevende Museumconcert den 10-den van de vorige maand deed Kogel uitvoeren: de Ouverture van *Tannhäuser* met de daarop volgende twee eerste tooneelen volgens de parijsche bewerking en Beethoven's «Negende». Beide werken waren zeer zorgvuldig ingestudeerd en genoten een bizonder warm onthaal. De solokwartet in Beethoven's Symphonie werd gezongen door Lilli Lehman, Paul Kalisch, Marie Fleisch en van Rooij. De beide eerstgenoemden zongen in het fragment van *Tannhäuser* de partijen van *Venus* en *Tannhäuser*.

— Gustav Kogel heeft uit Madrid de vereerende uitnoodiging gekregen in het begin der volgende maand aldaar drie symphonieconcerten te komen dirigeeren. Hij heeft zich bereid verklaard aan deze uitnoodiging gevolg te geven.

— De hier wonende en in Duitschland zeer geziene pianist Frederic Lamond kon zich tot nog toe niet in groote waardeering zijner gaven van de zijde van het dresdensche publiek verheugen. Thans schijnt daar echter verandering ten goede in te komen. Op eene soirée, die hij in de

vorige maand hier gaf en waarop hij o. a. de Toccata van Bach, bewerkt door Tausig, Beethoven's *Appassionata*, Chopin's Sonate in bes en Liszt's *Don Juan*-fantaisie speelde, werd hij door het overtalrijk publiek zeer gevierd.

Karlsruhe. — Als eerste noviteit in dit jaar werd hier in het Hof-theater de komische opera: *Der Schatz des Rampsinit*, muziek van Albert Gorter, met goed gevolg ten gehoore gebracht.

Keulen. — Men heeft het hier nogmaals met Bruch's *Loreley*, opera in vier aktes, beproefd zonder echter een gunstig resultaat te bereiken. Het werk, dat reeds van 1863 dagteekent, beeft al dadelijk bij zijne eerste verschijning op de planken geringen opgang gemaakt en rustte sedert dien tijd in de bibliotheek, waar het blijkens de thans opgedane ervaring had moeten blijven. In weerwil van de groote moeite, die men zich voor de instudeering had gegeven, vond deze opera ook thans een tamelijk koel onthaal. Eenige lyrische gedeelten als een *Ave Maria*, een koor van wijnlezers en het slottooneel maakten nog den meesten indruk.

Leeds. — Het beroemde *Yorkshire choir* heeft dezer dagen Adolph Beyschlag tot zijn dirigent gekozen. Beyschlag is een duitsch toonkunstenaar; hij was vroeger te Mainz en te Frankfort a/M en gedurende de laatste jaren te Belfast en te Manchester als onderwijzer werkzaam.

Leipzig. — Het voorlaatste concert der Liszt-vereeniging op 25 Januari werd gedirigeerd door Siegfried Wagner, die weder de bekende werken (Beethoven's achtste Symphonie, Liszt's Mefistofeles-wals en Wagner's *Meistersinger-Vorspiel*) ter uitvoering had gekozen. Als solist trad op Bernhard Stavenhagen, die behalve Liszt's *Totentanz* voor piano en orkest nog de beide Franciscus-legenden van denzelfden meester voor piano alleen speelde.

Het laatste concert dezer vereeniging zal plaats vinden op 17 Februari onder leiding van Rich. Strauss. Op deze uitvoering zullen de echtgenoot van Strauss (zang) en Alfred Krasselt (viool) medewerken. Voor orkest komen ten gehoore Liszt's *Sinfonische Dichtung: Hamlet*, Rittx's *Sinfonische Walzer: Olaf's Hochzeitstanz* en twee *Guntram-Vorspiele*. Wijders zal mevr. Strauss fragmenten uit Wagner's *Feen* en liederen van haar echtgenoot zingen, terwijl Krasselt het Vioolconcert van Strauss ten gehoore zal brengen.

Liegnitz. — Op 24, 25 en 26 Maart zal de *Singakademie* alhier onder leiding van haar directeur Heidingsfeld haar eerste muziekfeest geven. Ter uitvoering zijn gekozen Tinel's «Franciscus», *Gloria* uit de Mis in d van Cherubini, *Normannenzug* van Bruch, fragmenten uit Wagner's *Meistersinger* en Beethoven's vijfde Symphonie.

Londen. — De concertreis door Engeland en Schotland door Hans Richter met zijn orkest ondernomen moet een ware triomftocht zijn geweest. Met bizonder grooten bijval werd overal de *Sinfonie pathétique* van Tschaïkowski ontvangen, die dan ook volgens de bladen onder Richter's leiding wondervol ten gehoore werd gebracht. Te Manchester trad het orkest juist denzelfden dag op, waarop Charles Hallé gestorven was. Richter liet daarom vooraf de *Trauermusik beim Tode Siegfrieds* uit de *Götterdämmerung* spelen, welke door het publiek staande werd aangehoord. Te Liverpool moesten eenige honderden afgewezen worden, daar er geen plaats meer in de zaal was.

— De *Carl Rosa Opera-company* maakt hier zeer goede zaken met de opvoering van Wagner's opera's. Op avonden, waarop de *Fliegende Holländer*, *Tannhäuser*, *Lohengrin* en *Meistersinger* gegeven worden, is het gebouw steeds stampvol. De nieuwe kapelmeester Rich. Eckhold, vroeger tweede-kapelmeester te Mainz, moet bizondere zorg aan het instudeeren dezer werken wijden, zoodat de uitvoeringen zeer goed zijn.

Mannheim. — Eene nieuwe Japansche *Märchenoper: Lili-Tsee* van Franz Curtis, gecomponeerd op een tekst van Wolfgang Kirchbach, heeft hier onder leiding van kapelmeester Röhr zeer grooten bijval gevonden.

Milaan. De directie van het hier verschijnende muzikale tijdschrift *Il teatro* heeft eene prijsvraag uitgeschreven voor de beste opera in één acte. Tot dezen wedstrijd wordt iedereen, onverschillig van welken landaard hij behoort, toegelaten. Bezwarend is echter daarbij de voorwaarde, dat het libretto oorspronkelijk Italiaansch en geen vertaalde tekst mag zijn. Verder mag het werk nog nimmer ter mededinging zijn ingezonden, mag het hoogstens een uur in beslag nemen en geen te hooge eischen aan de scènerie stellen. Vier prijzen zijn beschikbaar gesteld en wel respectievelijk van 3000, 1500, 1000 en 500 *lire*, terwijl voor een tekstboek tegelijkertijd nog een prijs van 1000 *lire* wordt uitgeloofd. De directie van genoemd blad deelt op aanvrage nadere bizonderheden mede.

Munchen. — *Generalmusikdirector* Hermann Levi is op zijn verzoek tot hij geheel hersteld zal zijn op non-activiteit gesteld.

Nieuw-York. — Wagner's *Tristan und Isolde* is hier met Jean de Reské en mevr. Nordica als vertolkers van de titelrollen onder grooten bijval gegeven. Beiden zongen hunne partijen in het Duitsch.

Parijs. — De Kamer voor burgelijke rechtszaken heeft hier een zeer eigenaardig geval te behandelen gehad. Colonne had nl. een zijner artisten verplaatst van den derden lessenaar naar den vijfden. Deze meende zich hierdoor in zijne rechten gekrenkt en nam zijn ontslag als lid van de *Association musicale du Châtelet*. Colonne stelde daarop tegen den onwilligen artist een eisch in tot vergoeding van 600 *francs*, zich beroepende op het reglement van de *Association* en bewerende, dat de reden voor het genomen ontslag niet geldig was. De rechtbank vereenigde zich met deze zienswijze en veroordeelde den artist tot de geischte schadevergoeding.

— Daar gewone schouwburgen niet bij machte schijnen te zijn om het werk *Ghéa* van Adalbert de Goldschmidt te kunnen opvoeren, hebben verschillende kunstenaars van naam uit Parijs, Londen, Weenen, Berlijn, Brussel, Milaan enz. de handen ineengeslagen om de opvoering van dit werk, dat hun hoogst belangrijk toeschijnt, mogelijk te maken.

Met *Ghéa*, dat aan alle kunsten zeer hooge eischen stelt, hoopt de auteur geheel nieuwe effecten te bereiken.

Onder de leden der internationale commissie, die zich gevormd heeft, treft men o. a. de namen aan van Massenet, Lamoureux, Alph. Daudet, Charpentier, Catulle Mendès, Zola, Leoncavallo, Maurice Maeterlinck, Ernst van Dijck, Johann Strauss enz.. De commissie, die een beroep doet op alle vrienden der kunst, heeft zijn zetel te Parijs, *Rue Duperré*, 22.

— De pianist August Stradal uit Weenen, een van Liszt's laatste leerlingen, heeft met groot succes in de Erard-zaal eene piano-soirée gegeven, geheel aan de werken zijns meesters gewijd.

— Binnenkort zal hier worden uitgegeven eene verzameling wijsgeerige, godsdienstige en aesthetische beschouwingen, door Charles Gounod zoo nu en dan geschreven. Aan deze verzameling wordt toegevoegd eenige: «Herinneringen» door den componist van Faust eigenhandig te boek gesteld.

— Volgens officieele opgaven zijn in de Groote-Opera alhier gedurende het jaar 1895 Rich. Wagner's werken het meest gegeven. Zijn naam kwam nl. niet minder dan 54-maal op de affiches voor. *Tannhäuser* werd in den loop van het jaar 34-maal, *Lohengrin* en de *Walküre* elk tienmaal gegeven. Van Gounod werd *Faust* 32-maal, *Roméo*

et Juliette 16-maal ten gehoore gebracht. Reyer's *Salammbo* kwam 3-maal, *Sigurd* van denzelfden componist 15-maal ten tooneele. Van Massenet werd alleen *Thaïs* 8-maal gegeven. Van Saint-Saëns *Samson et Dalila* 11-maal. *La montagne noir* van Auguste Holmès kwam 12-maal ten tooneele en *Frédégonde* van Guiraud 4-maal. Behalve Wagner kwam als uitheemsch componist nog slechts Verdi voor met *Aïda* (12-maal), *Othello* (10-maal) en *Rigoletto* (11-maal). De verschillende acht werken van de zes fransche componisten beleefden derhalve te zamen 101 voorstellingen; de zes verschillende werken van de twee buitenlandsche componisten te zamen 87 opvoeringen.

Pest. — Door de muziekuitgeversfirma Roszavölgyi & Co. zijn hier kostelooze concerten in het leven geroepen, waarop uitsluitend werken van jonge hongaarsche componisten ter uitvoering komen. Het eerste concert, dat voor eene stampvolle zaal plaats had, werd geopend met eene Ouverture van Mihalovich. Daarop volgde eene violoncelsonate van Bator en liederen van Jambor, Zimay e. a.. Verschillende artisten van de Opera verleenden bij deze uitvoering hunne medewerking.

Rome. — Het groote orgel door de firma Walcker & Co. uit Ludwigsburg voor de Sint-Pieterskerk geleverd is dezer dagen in gebruik genomen en moet zeer goed voldoen. Zooals men zich zal herinneren, is het zoo ingericht, dat twee personen het instrument gemakkelijk van het eene punt van de kerk naar het andere kunnen vervoeren. De Paus heeft Walcker de groote gouden medaille en den titel van «Leverancier van het domkapittel van Sint-Pieter in het Vaticaan» verleend.

San-Antonio (*Texas*). — De mannenzangvereeniging «Beethoven» alhier heeft zich een eigen gebouw gesticht voor de som van f 250 000. Het werd dezer dagen ingewijd

Weenen — Kienzl's *Evangelimann* is ook hier met goed gevolg ten gehoore gebracht.

Programma's.

De met ☞ geteekende programma's bevatten geen enkel werk van Nederlanders of van componisten in Nederland woonachtig. De namen der directeuren, soms ook die der uitvoerenden, zijn tusschen twee haakjes gevoegd.

1895.

Semarang. — 9 Dec. — Laatste Kerkconcert, gegeven door den heer J. J. Koopman in de Protestantsche Kerk, met medewerking van mevr. Koopman (sopraan) en den heer P. Broek (viool). — 1. Tonstück no. 1, Gade; 2. Gebet der Genoveva (sopraan), Schumann; 3. Sarabande (viool), Händel; 4. Sonate über den Choral: Sollt ich meinem Gott nicht singen, S. de Lange; 5. Viool-solo. *a.* Abendlied, — *b.* Träumerei, Schumann; 6. *a.* Ave verum, Mozart; *b.* Scheiden, Hol; *c.* Aria aus der Pfingstcantate, Bach (sopraan); 7. Postludium, B. Tours.

[Nos. 1, 4 en 7 voor orgel.]

☞ —— 15 Dec. — Concert der muziek-vereeniging: Con amore (J. J. Koopman), met welwillende medewerking van de heeren P. K. Steinmetz, van Salatiga (piano) en H. L. V. (viool). — 1. 2 deelen uit de 5-de Symphonie, Beethoven; 2. Piano-concert no. 4 (met begeleiding van een 2-de piano en strijkorkest. Arr. J. J. Koopman), Rubinstein; 3. Viool-solo. *a.* Romance, Fr. Ries; *b.* Gavotte, C. Bohn; 4. Ouverture: Don Juan (orkest), Mozart; 5. Scherzo II (piano), Chopin; 6. Der Eriksgang und Krönungsmarsch (orkest), E. Kretschmer.

1896.

Amsterdam. — 4 Jan. — Derde Soirée voor kamermuziek (M. t. b. d. t.), met medewerking van de heeren Joh. Messchaert (zang) en Julius Röntgen (piano). — 1. Aria uit Cantate no. 82, Bach; 2. Partita (no. 1, in bes) voor piano, Bach; 3. Aria uit de opera: Ezio, Händel; 4. Adagio voor piano, — 5. Abendempfindung, Mozart; 6. Sonate (op. 53 in C) voor piano, Beethoven. — 7. Liederen voor zang en piano: *a.* Der Kreuzzug, Schubert; *b.* Die Liebende schreibt, Mendelssohn; *c.* Schöne Wiege meiner Leiden, Schumann; 8. Variatiën en Fuga over een thema van J. P. E. Hartmann, voor piano (op. 38), Röntgen; 9. Liederen voor zang en piano: *a.* Feldeinsamkeit, — *b.* Wie bist du meine Königin, — *c.* Wie froh und frisch, J. Brahms.

☞ —— 7 Jan. — Buitengewoon groot concert, gegeven door mevr. Elisa Kutscherra (F. Wedemeijer), met medewerking van de 13-en 14-jarige gezusters Rosina en Beatrice Cerasoli (pianisten), Alfred Geymard (accompagnateur) en de Amsterdamsche Orkestvereeniging. — 1. Ouverture: Friedensfeier, C. Reinecke; 2. Rhapsodie hongroise no. 2 (piano), Liszt; 3. Aria en Recitatief uit de opera: Fidelio, Beethoven; 5. Prélude du Déluge (viool-solo door den heer M. Wolters), C. Saint-Saëns; 5. Träume (zang), R. Wagner; 6. Einleitung zu Loreley, Bruch; 7. *a.* Shepherds dance, German; *b.* Tarentelle, Pessard (piano); 8. Isoldens Liebestod uit het muziek-drama: Tristan und Isolde, Wagner; 9. Marche et Cortège uit La reine de Saba, Gounod.

☞ —— 9 Jan. — Buitengewoon abonnements-concert (W. Mengelberg), met medewerking van de heeren Emil Götze (Berlijn), zang, en Joseph Lhévinne (Moskou), piano. — 1. Voorspel: Die Meistersinger von Nürnberg, — *a.* Walter vor der Meisterzunft, *b.* Walthers Preislied, uit dezelfde opera, Wagner; 3. Concert no. 5 (op. 94 in Es), A. Rubinstein. — 4. Ouverture voor Collin's treurspel: Coriolan, Beethoven; 5 *a.* Toccata (in C op. 7), R. Schumann; *b.* Causerie (uit den Cyclus: à Argenteau, op. 40), C. Cui; *c.* Polonaise (in fis), F. Chopin (piano); 6. Liederen: *a.* Provenzalisches Lied, R. Schumann; *b.* Margreth am Thore, A. Jensen; *c.* Himmlische Zeit, F. Ries.

☞ —— 17 Jan. — Uitvoering der Wagner-Vereeniging (mr. Henri Viotta). Solisten: Walther von Stolzing (ein junger Ritter aus Franken), de heer Emil Gerhäuser (Karlsruhe); Veit Pogner (Goldschmied), de heer Georg Döring (Mannheim); Eva (seine Tochter), mej. Elisa Wiborg (Stuttgart); Magdalene (ihre Amme), mevr. Gisela Staudigl (Berlijn); Hans Sachs (Schuster), de heer August Knapp (Mannheim); David (sein Lehrbube), de heer Sebastian Hofmüller (Dresden); Sixtus Beckmesser (Schreiber), de heer Carl Nebe (Karlsruhe); Fritz Kothner (Bäcker), de heer Jos. M. Orelio (Amsterdam). Regie: de heer Aug. Harlacher, van het Koninklijk Hoftheater te Stuttgart, en de heer J. C. Bunge. Het koor samengesteld uit dames en heeren leden der Wagner-Vereeniging, die zich met de meeste welwillendheid tot medewerking bereid hadden verklaard. Orkest: van het Concertgebouw. — Die Meistersinger von Nürnberg, Handlung in drei Aufzügen, R. Wagner.

☞ —— ? Jan. — Concert in het Paleis voor volksvlijt, met medewerking van den heer Joseph Lhevinne (pianist) en het orkest der Nederlandsche Opera onder leiding van professor W. Safonoff, directeur van het Keizerlijk Conservatorium te St. Petersburg. — 1. 6-de Symphonie (Pathétique), P. Tschaikowsky. — 2. 5-de Concert voor klavier, A. Rubinstein.

☞ —— 18 Jan. — Vierde Soirée voor kamermuziek (M. t. b. d. t.), met medewerking van de heeren J. Messchaert (zang); J. Röntgen (piano); J. Cramer (viool); H. Bosmans (violoncel). — 1. Trio concertante (op. 1 in fis) voor piano, viool en violoncel, C. Franck; 2. Fünf Gedichte, voor zang en piano, R. Wagner. — 3. Sonate (op. 27, in E), voor piano en viool, C. Sinding; 4. Liederen (In der Trauer. Kunde bringt der Glocken Klang. Todtengräberlied. Walpurgislied), C. Sinding.

☞ —— 23 Jan. — Buitengewoon abonnements-concert (W. Mengelberg), met medewerking van mej. Kleeberg (piano), en den heer R. von Zur Mühlen (zang). — 1. Ouverture: Le carnaval romain, Berlioz; 2. Cavatine uit: Faust, Gounod; 3. Piano-concert no. 4 (in G), Beethoven. — 4. Ouverture Leonore no. 3, Beethoven; 5. Piano-solo. *a.* Impromptu (in Fis), Chopin; *b.* Romance (in d), Schumann; *c.* Presto (op. 7 no. 7), Mendelssohn; 6. Liederen. *a* Die Allmacht, — *b.* Der Musensohn, Schubert; *c.* Aufträge, Schumann; 7. Noorsche Rhapsodie no. 2, E. Lalo.

—— 25 Jan. — Weldadigheids-concert ten bate der Vereeniging: Hulp voor minvermogende ooglijders en der Vereeniging tot verbetering van het lot der blinden, met welwillende medewerking van mej. L. Wilson (zang); de heeren W. Mengelberg (piano); A. Spoor (viool); J. Mossel (violoncel). — 1. Trio voor piano, viool en violoncel, in Es, op. 40, J. Brahms; 2. Liedercyclus: Dolorosa (alt), A. Jensen; 3. Piano-solo. *a.* Chromatische Fantaisie en Fuga, J. S. Bach; *b.* Symphonische Etuden, R. Schumann. — 4. Viool-solo. *a.* Légende, H. Wieniawski; *b.* Polonaise, F. Laub; 5. Liederen. *a.* Wirf in mein Herz den Anker, — *b.* Freudvoll und leidvoll, H. Viotta; *c.* Waldesgespräch, R. Schumann.

Arnhem. — Concerten der Arnhemsche Orkest-vereeniging (J. Martin S. Heuckeroth). — 5 Jan. — 1-ste Middag-concert, met medewerking van mej. Jeannette de Jong (sopraan), mej. A. Pauline Manifarges (alt) en den heer Adelin Fermin (baryton). —

1. Einzug der Gäste auf der Wartburg, aus: Tannhäuser, Wagner; 2. Jubel-Ouverture, Weber; 3. Ritter Olaf (ballade voor sopraan, alt en barytonsolo met begeleiding van strijkorkest, harp en piano) [onder leiding van den componist], C. H. Coster. — 4. Festklänge, symphonische Dichtung, Liszt; 5. *a.* Immer leiser wird mein Schlummer, Brahms; *b.* Die Haide ist braun, Franz; *c.* Per la gloria, Buononcini (alt); 6. *a.* Am Sonntagmorgen, Brahms; *b.* Ich liebe dich, Grieg; *c.* Een liedeken van sceiden, C. H. Coster; *d.* Moedersliedje, Schnitzler (sopraan); 7. Triumphmarsch, C. Reinecke.

[Accompagnateur de heer Arie D. van de Weg].

☞ —— 5 Jan. — 1-ste Avond-concert, met medewerking van mej. A. Pauline Manifarges (alt). — 1. Ouverture op. 124 (zur Weihe des Hauses), Beethoven; 2. 5-de Symphonie, Beethoven; 3. Aria uit de opera: Samson et Dalila, Saint-Saëns. — 4 Ouverture: Mignon, Thomas; 5. *a.* Die Mainacht, Brahms; *b.* Der Tod und das Mädchen, Schubert; *c.* Wiegenliedchen, Sommer; 6. La jota aragonese, Saint-Saëns; 7. 2-te Ungarische Rhapsodie, Liszt.

☞ —— 8 Jan. — 2-de Avond-concert. — 1. Ouverture: Die Fingalshöhle, Mendelssohn; 2. Symphonie no. 6 (in g), Gade; 3. 1-ste Concert voor cello (door den heer Jacques Hofsteede), Ch. Davidoff. — 4. Symphonischer Prolog zu Shakespeare's: Othello, Arnold Krug; 5. Vorspiel zum 2-tem Akt: Ingwelde, Max Schillings; 6. Kol nidrei. Adagio für Cello, Bruch; 7. Ouverture: Friedensfeier, Reinecke.

☞ —— 6 Jan. — Tweede St. Caecilia-concert (orkest van het Concertgebouw te Amsterdam, onder directie van den heer W. Mengelberg). Solisten: de heer E. Götze (zang) en mej. Kato van der Hoeven (violoncel). — 1. Onvoltooide symphonie in b, Schubert; 2. Recitatief en Aria uit de opera: Joseph, Méhul; 3. Kol nidrei (hebreeuwsch gezang) voor violoncel, Bruch. — 5. La reine Mab ou la fée des songes, uit het lyrische drama: Roméo et Juliette, Berlioz; 5. Lohengrin's Erzählung, Wagner; 6. *a.* Cantalene uit het Concert in a, Goltermann; *b.* Gavotte (in ouden stijl), Popper (cello); 7. Liederen: *a.* Liebesglück, J. Sucher; *b.* Wanderlied, R. Schumann; *c.* Himmlische Zeit, Fr. Ries; 8. Der Tanz in der Dorfschenke (Mephisto's Walzer), naar eene episode uit N. Lenau's: Faust, F. Liszt.

☞ —— 15 Jan. — St.-Vincentius-concert (Jac. J. Ruijgrok). Solisten: mevr. Dirckx (Amsterdam), sopraan; mej. C. Ribbe (id.), alt; de heeren Dequesne (Brussel), tenor; Joh. Messchaert (Amsterdam), bas. Orgel: de heer C. Christiaans. Orkest: de Arnhemsche Orkest-vereeniging met eenige kunstenaars versterkt. — La Rédemption, Ch. Gounod. Gemengd koor, solo's, orgel en orkest, met circa 250 executanten.

—— 20 Jan. — Derde Caecilia-concert (orkest van het Concertgebouw te Amsterdam, onder directie van den heer W. Mengelberg). Solisten: mej. C. Kleeberg (Parijs), piano, en de heer von Zur-Mühlen (Berlijn), tenor. — 1. Symphonie, no. 9, in c (uitgaaf Breitkopf und Härtel), Haydn; 2. Cavatine uit de opera: Faust, Gounod; 3. Concert voor piano, no. 2, in f, Chopin. — 4. Vorspiel und Isolden's Liebestod, uit het muziekdrama: Tristan und Isolde, Wagner; 5. *a.* Romance: La reine du matin uit de opera: La reine de Saba, Gounod; *b.* L'anneau d'argent, — *c.* Ronde d'amour, C. Chaminade; 6. Solo-stukken voor piano: *a.* Nocturne, in As, op. 33, no. 3, G. Fauré; *b.* Presto, op. 7, no. 7, Mendelssohn; *c.* Aeolus, op. 59, no. 5, F. Gernsheim; 7. Ouverture: Carnaval, A. Dvořák.

Breda. — 9 Jan. — Derde Winter-concert der Koninklijke muziekvereeniging: Vlijt en volharding (A. Berlioz), met welwillende medewerking van de heeren J. M. Marijnen en Th. Himpe. — 1. Introduction de: Rooske Kleeve, Ch. de Bont; 2. Piano-trio no. 1, Mendelssohn; 3. *a.* Andante des Chants du voyageur, Paderewski; *b.* Toréador et Andalouse, Rubinstein (piano). — 4. La chasse du jeune Henri, ouverture, Méhul; 5. *a.* Entr' acte et Barcarolle des Contes d'Hoffmann, Offenbach; *b.* Molto lento, Rubinstein; 6. *a.* Humoreske, Widor; *b.* Sérénade, ***; 7. Polonia. Valse tirée des motifs de Chopin, Waldteufel.

—— 20 Jan. — Vijfde bijeenkomst der Vereeniging voor kamermuziek, met welwillende medewerking van mevr. Amanda Stokvis-Eberle (zang) en mej. A. S. L. Grotendorst (viool); wijders de heeren Grotendorst, Stokvis, Marijnen en Hoogeboom. — 1. Piano-trio in F, op. 15 no. 1, A. Rubinstein: 2. Liederen. *a.* Er ist gekommen, R. Franz; *b.* Ich liebe dich, E. Grieg; *c.* Een liedje, G. Mann; 3. Andante spianato et Polonaise. Op 23, voor piano, F. Chopin; 4. *a.* Rêverie, H. Vieuxtemps; *b.* Introduction et Gavotte, F. Ries (viool). — 5. Hommage à Händel, voor twee piano's. Op. 92, J. Moscheles; 6. Liederen. *a.* Im Maien, F. Hiller; *b.* Schlaflied, M. Moszkowski; *c.* 't Looze molenarinnetje, F. Schnitzler; 7. *a.* Romanze, — *b.* Scherzo, Daniël van Goens (cello); 8. Drei Lieder im schwäbischen Volkston, voor zang, viool, violoncel en piano, Max Zenger.

Deventer. — 22 Jan. — Concert, gegeven door mej. Anna Blauw ('s-Gravenhage), alt, en de heeren S. van Groningen (Leiden) pianist, en J. H. L. Rijken (Deventer), pianist. — 1. Chaconne voor 2 piano's, S. Jadassohn; 2. Vier liederen uit Frauenliebe und Leben, R. Schumann; 3. Variations sur un thème de Beethoven (voor 2 piano's), C. Saint-Saëns; 4. *a.* Gretchen am Spinrade, — *b.* Der Tod und das Mädchen, F. Schubert (alt). — 5. Polka en Wals uit de Suite voor 2 piano's, S. van Groningen; 7. *a.* Ich liebe dich, Grieg; *b.* Der Asra, Rubinstein; *c.* Im Herbst, Franz (alt); 7. *a.* Valse romantique. — *b.* Espanja (voor 2 piano's), E. Chabrier.

Enkhuizen. — 15 Jan. — Concert der concert-vereeniging: Musica et amicitia (R. G. Crevecoeur), — 1. Ouverture: Rosamunde, Schubert; 3. *a.* Valse lente uit het ballet: Sylvia, L. Délibes; *b.* Serenata uit op. 15, M. Moszkowski; 3. Liederen voor sopraan met pianobegeleiding. *a.* Schäferlied, Haydn; *b.* Judith's lofzang, R. G. Crevecoeur; 4. Fantaisie op: Lohengrin, R. Wagner. — 5. Trio (in D) voor de piano, viool en violoncel, Haydn; 6. Liederen voor sopraan met pianobegeleiding. *a.* Das erste Veilchen, Mendelssohn; *b.* Die Forelle, Schubert; *c.* Wiegenlied, Mozart; 7. Ouverture voor het ballet: Die Geschöpfe des Prometheus, Beethoven.

☞ **'s-Gravenhage.** — 8 Jan. — Derde Diligentia-concert (R. Hol). Solisten: de heeren Emil Götze, kamerzanger uit Berlijn, en Alexander Petschnikoff, uit Petersburg, viool. — 1. Ouverture: Iphigenie in Aulis, Gluck; 2. *a.* Am stillen Heerd, — *b.* Preislied uit: Die Meistersinger von Nürnberg, Wagner; 3. Vioolconcert (in D) op. 35, P. Tschaikowsky: 4. Zwei Melodiën für Streichorchester. Op. 34, Edv. Grieg; 5. *a.* Provençalisches Lied, Schumann; *b.* Margreth am Thore, Jensen; *c.* Himmlische zeit, F. Ries; 6. Ciaconna, voor viool alleen, Bach. — 7. Aus der neuen Welt, Symphonie no. 5, in e (eerste uitvoering), A. Dvořák.

☞ —— 22 Jan. — Vierde Diligentia-concert (R. Hol). Solisten: mej. Kleeberg, piano, en de heer von Zur-Mühlen, zang. — 1. Symphonie in d (eerste uitvoering), C. Franck; 2. Récit en Cavatine, uit de opera: Faust, Gounod; 3. Pianoconcert, op. 21, in f, Chopin. — 4. Gwendoline, inleiding van de 2-de acte, J. Chabrier; 5. *a.* Romance uit: La reine de Saba, Gounod; *b.* L'anneau d'argent, — *c.* Ronde d'amour, C. Chaminade (zang); 6. *a.* Romance in d, Schumann; *b.* Barcarole in g, Rubinstein; *c.* Pierrette. Air de ballet, Chaminade (piano); 7. Ouverture: Genoveva, Schumann.

☞ —— 15 Jan. — Tweede uitvoering der Kamermuziekvereeniging, de heeren Chr. Timmner (1e viool), S. Benedictus (2e viool), E. Benedictus (alt), A. Bouman (violoncel), met medewerking van den heer Karel Textor (piano). — 1. Strijkkwartet no. 2 in D (1-ste uitv.), A. Borodin; 2. Piano-trio no. 1, op. 63 in d, Rob. Schumann. — 3. Strijkkwartet op. 51, no. 2, in a, Joh. Brahms.

—— 18 Jan. — Eerste Liederavond door de heeren Arnold Spoel, baryton, en Carel Oberstadt, pianist (Leeraren aan de Koninklijke Muziekschool te 's-Gravenhage), met medewerking van mevr. Martha Spöel (sopraan). — 1. Scherzo in b, voor piano, Chopin; 2. Liederen voor baryton. *a.* Non credo, Widor; *b.* Abend, Hiller; *c.* Waldesgespräch, — *d.* Der Hidalgo, Schumann; 3. Liederen voor sopraan. *a.* Willst du dein Herz mir schenken, Bach; *b.* Unbefangenheit, Weber; *c.* Vergebliches Ständchen, Brahms; *d.* Als 't zonneken slapen gaat. Arnold Spoel; 4. *a.* Etude, in bes, Mendelssohn; *b.* Moment musical, in C, Schubert; *c.* Traumes Wirren, Schumann; 5. Liederen voor baryton. *a.* Wie bist du meine Königin, — *b.* Am Sonntagmorgen, — *c.* Meine Lieb' ist grün, Brahms; 6. Duetten voor sopraan en baryton. *a.* Uit Figaro's Hochzeit, — *b.* Uit Don Juan, Mozart. — 7. Liederen voor baryton. *a.* Es muss ein Wunderbares sein, M. Roeder; *b.* Trost der Nacht, — *c.* Serenade, Bruch; 8. Carnaval de Pest (Rhapsodie hongroise no. IX voor piano), Liszt; 9. Liederen voor sopraan met begeleiding van viool en piano. *a.* Largo (aria uit Xerxes), Händel; *b.* Der Spielmann, E. Hildach; 10. Liederen voor baryton. *a.* L'addio, — *b.* Qu'à jamais le soleil se voile, R. Leoncavello; *c.* Ständchen, R. Strauss; 11. Duett voor sopraan en baryton uit de opera: Der Waffenschmied, Lortzing.

☞ **Groningen.** — 17 Jan. — Eerste concert der Muziekvereeniging. Solisten: mej. Clotilde Kleeberg (pianiste uit Parijs) en de heer Raimund von Zur-Mühlen (tenor uit Berlijn). — 1. Sonate in As, voor piano, Weber; 2. *a.* Reine du matin (Carré), — *b.* Maid of Athens (Byron), Gounod; *c.* La charmante Marguérite (***) alt-Französisch; 3. Papillons (piano), Schumann. — 4. *a.* Allmacht (Pyrker), — *b.* Musensohn (Göthe), F. Schubert; 5. *a.* Intermezzo in A, op. 118, Brahms; *b.* Impromptu in fis, Chopin; *c.* Caprice-Scherzo, op. 16, Mendelssohn; 6. *a.* L'anneau d'argent (Gérard), — *b.* Ronde d'amour (Fuerter), Chaminade; *c.* Provençalisches Lied (Uhland), Schumann. [Accompagnatrice mej. Henriëtte Wolthers.]

Hoorn. — 23 Jan. — Concert, met welwillende medewerking der vereeniging: Sappho, gegeven door den heer A. F. H. Utermöhlen. — 1. Chromatische Fantaisie en Fuge, voor piano, Bach; 2. Das Thal des Espingo, voor mannenkoor en piano, Jos. Rheinberger; 3. Sonate (quasi una fantasia) in cis, voor piano, Beethoven. — 4. Gallia, lamentation, voor gemengd koor, sopraansolo en piano, (sopraan mej. R. v. K.), Gounod; 5. Concertstück, voor piano, Weber; 6. Ons Hollandsch, voor mannenkoor en piano, B. Zweers.

Nijmegen. — 17 Jan. — Kunstenaars-concert, gegeven door den heer Leon. C. Bouman, met medewerking o. a. van mej. Pauline Manifarges (alt), den heer Friedrich Grützmacher jr. (violoncel), het mannenkoor van het Arnhemsche a cappella-koor en de Arnhemsche Orkest-vereeniging. — 1. Ouverture voor groot orkest, J. C. Boers; 2. Concert voor violoncel, E. Lalo; 3. Fata morgana uit de Ode: Das Meer (zang), J. L. Nicodé. — 4. Hochzeitsmusik (georkestreerd door Reinhold Becker), Jensen; 5. Rhapsodie voor alt met mannenkoor, Brahms; 6. *a*. Air, Bach; *b*. Serenade, Hans Sitt; *c*. Elfentanz, Popper (cello); 7. *a*. Kind en grijsaard, Leon C. Bouman; *b*. Der Tod und das Mädchen, Schubert; *c*. Sandmänchen, Brahms (alt).

Rotterdam. — 11 Jan. — Tweede der drie Liederavonden (geschiedkundig gerangschikt), gegeven door mej. G. Melchers, met medewerking van den heer M. H. van 't Kruijs (piano). — 1. *a*. Die Linde im Thal (Melodie nach Berg & Newber [1549]); *b*. Leichte Wahl (Melodie nach Joh. Ott [1544]); *c*. en *d*. No. XIII en XV der oud-Nederlandsche liederen uit den Nederlandtschen Gedenckclanck van Adrianus Valerius [1626]; 2. *a*. Kommt, Seelen, dieser Tag, — *b*. Zu Dir, Jehovah, Bach; *c*. Rendi'l sereno al ciglo, Händel; 3. Fantasia, voor piano, no. 1, Mozart; 4. *a*. Das Veilchen, Mozart; *b*. Der Schiffer fährt zu Land, F. Curschmann; *c*. Frühlingslied, Mendelssohn. — 5. Fantasie-Impromptu in cis, op. 66 voor piano, Chopin; 6. Frauen-Liebe und Leben (zang), Schumann.

☞ —— 16 Jan. — Tweede Eruditio-concert (A. Seidel). Solisten: mej. Kleeberg (piano) en de heer von Zur-Mühlen (zang). — 1. Symphonie (op. 38, in C), Breitkopf & Härtel, no. 41) Mozart; 2. Recitatief en Cavatine uit de opera: Faust, Gounod; 3. Pianoconcert no. 2 (op. 21 in f), Chopin. — 4. Orkestsuite uit het ballet Coppélia, L. Délibes; 5. Zangstukken met pianoforte-begeleiding (zie Arnhem); 6. *a*. Novellette (op. 99, no. 9), Schumann; *b*. Rêve angélique (op. 10, no. 22), Rubinstein; *c*. Presto uit de zeven Karakterstukken (op. 7, no. 7), Mendelssohn (piano); 7. Ouverture: Dimitri Donskoi, A. Rubinstein.

—— 20 Jan. — Concert ten voordeele van de armen en noodlijdenden der Parochie van het H. Hart (pastoor F. A. Havekes en de heeren C. C. A. de Vliegh en J. A. Oremus), met welwillende medewerking van mej. H. Klijn de Jong (Amsterdam), sopraan; de heeren J. Rogmans (Amsterdam), tenor; A. van Rooij (Frankfort a/M.), baryton, en J. Mergelkamp. — 1. Avondlied, Verhulst; 2. Solvejgs lied, Grieg; 3. Gott sei mir gnädig (Paulus), Mendelssohn; 4. Duet (Jahreszeiten), Haydn; 5. Charitas (gemengd koor), J. A. Oremus. — 6. Hoop, C. C. A. de Vliegh; 7. Der Vogel im Walde, W. Taubert; 8. *a*. Mijn Land, Joh. Löber; *b*. Dies irae, — *c*. Thuis, Verhulst; 9. *a*. Les rameaux, J. Faure; *b*. Hij leent aan God die den arme geeft, Henry Cooijmans; 10. De Hemel (kwartet), de Vliegh.

☞ —— 24 Jan. — Tweede uitvoering der M. t. b. d. t. (A. B. H. Verheij). Solisten: de dames J. Nathan (Frankfort a/M.), sopraan; J. Wolf (lid der Afdeelings-zangvereeniging), alt; de heeren E. Pinks (Leipzig), tenor; A. van Rooij (Frankfort a/M.) baryton; W. Fenten (Dusseldorp), bas, benevens eenige dames en heeren leden der Afdeelings-zangvereeniging. — Scènen aus Goethe's Faust, van R. Schumann, voor solo's, koor en orkest.

—— 28 Jan. — Derde Kerk-concert, gegeven door den heer Corn. Immig jr., met welwillende medewerking van mej. Jeannette Wolf (alt) en de heeren J. M. Oushoorn (viool) en Hugo Oushoorn (violoncel). — 1. Fantasie-Sonate (deel I en II), S. de Lange; 2. Elohenu (cello), Fr. Gernsheim; 3. Gebet (alt), Stradella; 4. Sonate in A (viool), Händel; 5. Adagio (naar Haydn) voor orgel, Guilmant; 6. *a*. Ihr lichten Sterne, Curschmann; *b*. Todessehnsucht, Bach (alt); 7. Feuillet d'album no. 1 (cello), Popper; 8. Herfst-fantaisie (orgel), Corn. Immig jr.; 9. Elégie (viool), Ernst; 10. Cantique de Noël (alt, violoncel en orgelbegeleiding), A. Adam.

Schiedam. — 7 Jan. — Eerste Winterconcert van Schiedam's mannenkoor Orpheus (Georg Rijken). Solisten: de heeren J. B. J. ten Hagen (Rijswijk), baryton; Julius Egener (Rotterdam), viool; Hugo Oushoorn (id.), violoncel. Pianobegeleiding: de heer Anton Rijken. — 1. Vrede (solo's en koor), Hol; 2. Sonntag auf dem Meere, Heinze; 3. Trio, op. 1 no. 1 (in Es), Beethoven. — 4. Meeresstille und glückliche Fahrt, C. L. Fischer; 5. *a*. Andante uit het Concert, Mendelssohn; *b*. Mazurka no. 1, Wieniawski (viool); 6. *a*. Invocation de Faust, Gounod; *b*. Verbeidend, Arnold Spoel (baryton); 7. De Nornen, F. Gevaert; 8. *a*. Romance in G, Ch. Davidoff; *b*. Le cygne, C. Saint-Saëns (cello); 9. An den schönen blauen Donau (Walzer), Strauss.

Utrecht. — 7 Jan. — Uitvoering der Mannenzangvereeniging (R. Hol), met medewerking van de heeren Bern. J. A. Rehl ('s-Hertogenbosch), violoncel, en A. J. U. (Utrecht), baryton. — 1. Heldenmoed (mannenkoor, zonder begeleiding); 2. Aria uit de Vondel-cantate (baryton); 3. *a*. Larghetto, Mozart; *b*. Arlequin, Popper (cello); 4. De kabels los (mannenkoor met kwartet, zonder begeleiding). — 5. *a*. Vergangenheit (als no. 4); *b*. Nahet euch und trinket (mannenkoor met baryton-solo, zonder begeleiding); 6. *a*. De storm; *b*. Van eene Koningsvrouwe (baryton); 7. Deux Thèmes avec variations G. Franchomme (cello); 8. Zeemanslied (mannenkoor met baryton-solo en klavierbegeleiding).

[Behalve no. 3 en 7 zijn alle uitgevoerde werken van R. Hol.]

—— 8 Jan. — Avond-concert in Tivoli (W. Hutschenruyter). 1. Ouverture: Figaro, Mozart; 2. Symphonie in Es, Haydn; 3. Variatiën (in D.) over een eigen thema, voor strijkinstrumenten (eerste uitvoering in Tivoli), W. Petri. — 4. Ouverture van de komische opera: Donna Diana (eerste uitvoering in Nederland), E. N. v. Reznicek; 5. Ballade over een noorsch volkslied, Jul. Röntgen; 6. Voorspel van de opera: Lohengrin (op verzoek), R. Wagner; 7. Polonaise no. 2 in E (voor orkest bewerkt door K. Müller-Berghaus), Fr. Liszt.

—— 18 Jan. — Tweede Stads-concert (R. Hol). Solisten: mej. Kleeberg (piano) en de heer R. von Zur-Mühlen (zang). — 1. Symphonie no. 4 in e, J. Brahms; 2 Cavatine uit de opera: Faust, Gounod; 3. Concert no. 3 in c voor piano, Beethoven. — 4. Siegfried-Idyll, R. Wagner; 5. *a*. Reine du matin, Gounod; *b*. L'anneau d'argent, — *c*. Ronde d'amour, Chaminade (tenor); 6. *a* Romance op. 26, A. Rubinstein; *b*. Pierrette (air de ballet), Chaminade; *c*. Presto op. 7, Mendelssohn (piano); 7. Vorspiel: Hänsel und Gretel, E. Humperdinck.

[Op het 2-de Heerenconcert, 11 Jan., werden dezelfde werken uitgevoerd en speelden de heeren C. Rijnbergen, J. van den Wijngaardt en P. van Anrooij een Concert voor 3 violen van Vivaldi en de twee eerstgenoemden een Concert voor 2 violen van Bach.]

Correspondentie.

Aan W. te G. — Door de Redactie der Caecilia is steeds onderscheid gemaakt tusschen een muziekwerk *Kwartet* (en dergelijken) genoemd en het gezelschap, waardoor zulk een werk ten gehoore wordt gebracht, waardoor o. a. verwarring, welke zeer mogelijk is, wordt voorkomen. Derhalve wordt b. v. gezegd: „De kwartet (de compositie) werd zeer fraai door het kwartet (het gezelschap) uitgevoerd."

ADVERTENTIËN.

Johanna Groneman
(sopraan)
EN
Goswina Groneman
(alt)
Concert- en Oratorium-zangeressen
GRONINGEN

J. KOOIMAN.
(Oud-Leerling van het Conservatoire te Leipzig)
Pianist te Goes.

Wegens uitbreiding van het leerplan kunnen aan de Muziekschool der Maatschappij tot bevordering der Toonkunst, afdeeling Nijmegen, binnenkort geplaatst worden: Eene **Leerares in den Zang**, hoofdzakelijk voor Koor- en Solfège-klassen, en een **Leeraar voor de Violoncel.**

Men gelieve zich aan te melden, liefst in persoon, bij den Directeur, Schoolgebouw, Van Welderenstraat 116, Vrijdags van 2—3 ure.

De Directeur,
LEON. C. BOUMAN.

Nederlandsche Muziek-Leesinrichting

gevestigd te Nijmegen.

Abonnementsprijs per kwartaal voor piano 2-handig *f* 3,50, voor piano 4-handig *f* 4,00, voor zang *f* 3,00. Elke maand eene portefeuille met minstens **10 nieuwe en degelijke, niet te zware** muziekwerken, waaronder vooral die van **Nederlandsche Componisten.** Volledige prospectus wordt op franco aanvrage gaarne toegezonden.

Deze inrichting wordt, wegens hare strekking, aanbevolen door de Heeren Musici Rd. Hol, Dl. De Lange en W. F. G. Nicolaï.

De Directeur H. D. A. GÖTZ,
Nijmegen, Waalplein 42.

J. H. en G. VAN HETEREN, te *Amsterdam*, vestigen de aandacht van H. H. Bestuurderen en Directeuren van Zangvereenigingen op de door hen uitgegeven collectie **Tekstboekjes van Oratoriën, Cantaten, Psalmen enz. van beroemde Componisten, met metrische vertaling van Dr. J. P. Heije.**

Bij eene bestelling wordt desverkiezende een gelijk getal in dépôt gevoegd.

DE ERVEN J. J. TIJL te Zwolle geven uit:

CANTATE

Uitgevoerd bij gelegenheid van de 25e Jaarvergadering van den Nederl. Protestantenbond.

Woorden van Ds. J. A. BÖHRINGER.

Muziek van

DANIËL DE LANGE.

Partijen zijn te bekomen Sopraan (met Solo) en Alt à **50** cts., Tenor en Bas à **35** cts., 3 Kinderstemmen à **10** cts. Autographisch afschrift van de Partituur met piano- en orgelbegeleiding ad f 5.

Deze Cantate leent zich uitmuntend voor feestelijke uitvoeringen in de afdeelingen van den Protestantenbond en bij kerkelijke hoogtijden in 't algemeen.

Bij MARTINUS NIJHOFF, te 's-Gravenhage verscheen:

Handleiding

BIJ HET ONDERWIJS IN DE

THEORIE der MUZIEK,

DOOR

W. F. G. NICOLAÏ,

Directeur der Koninklijke Muziekschool te 's-Gravenhage.

DERDE STUKJE.

Tweede verbeterde druk. 164 blz. 8vo.
Prijs . . . f 1.40.

Vroeger verscheen:

Hetzelfde, 1e Stukje, prijs f 1.30.

Hetzelfde, 2e Stukje, 2e verbeterde en veel vermeerderde druk. Prijs f 1.—.

Door MARTINUS NIJHOFF, te 's-Gravenhage, is uitgegeven:

Handboek der Harmonieleer

VAN

Dr. HUGO RIEMANN,

Leeraar aan het Conservatorium te Wiesbaden.

Voor de beide Nederlanden bewerkt, naar de tweede vermeerderde uitgaaf der „Skizze einer neuen Methode der Harmonielehre" met notenvoorbeelden en

met eene „Inleiding"

DOOR

EMIL ERGO,

Muziekonderwijzer te Antwerpen.

8v° — C en 95 blz. met 48 blz. Muziek.

Prijs f 2.50.

Voor ieder, die muziek beoefent.

SCHUBERTH'S WOORDENBOEK VOOR MUZIKALE TERMEN.

9e druk, 143 blz., ing. f 1.—, geb. f 1.30.

Omgewerkt, verbeterd en aanmerkelijk vermeerderd. Benevens een **AANHANGSEL**, bevattende korte mededeelingen omtrent verschillende (*vooral Nederlandsche*) toonkunstenaars door

JACQUES HARTOG,

Leeraar voor Muziekgeschiedenis aan het Conservatorium der Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst, afd. Amsterdam.

Voorhanden of te ontbieden in iederen Muziek- en Boekhandel en na ontvangst van 't bedrag franco toezending per post door den uitgever H. J. OTTO te Haarlem.

Gedrukt ter Zuid-Hollandsche Boek-, Muziek- en Handelsdrukkerij